

Nr. 35

ACI

30. AUGUSTIL 1924.

A-Stieren.

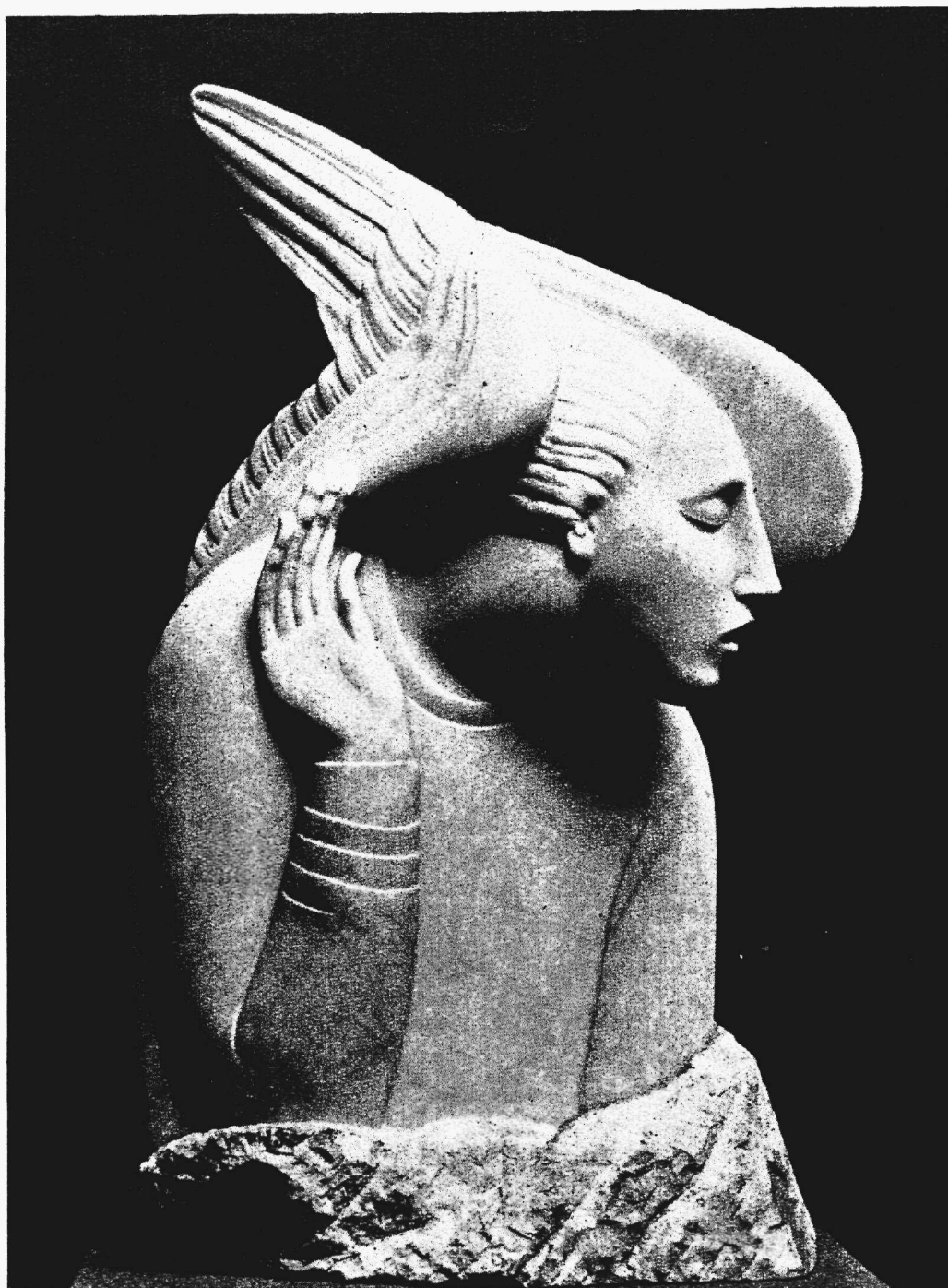
TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUS
HIND 40 MARKA

TALLINNA EESTI KIRJAST.-ÜHISUSE

kirjastusel ilmunud

RAAMATUTE NIMEKIRI

- Käskivi.** Novellid. Adson, A. Hind 85 m.
- Taavet Soovere elu ja surm.** Romaan. Mait Metsanurk. Hind 120 mk.
- Saatuse tujud.** Jutud Vene-Austria võitlustest Karpaatides. J. Mändmets. Hind 130 mk.
- Poiss ja Üblikas.** Novellid. A. H. Tammsaare. Hind 100 mk.
- Teekond Hispaania.** Reisikirjeldus. Friedebert Tuglas. Hind 200 mk.
- Pärisosa.** Luuletustekogu. Marie Under. Hind 85 mk.
- Nipet-Näpet.** Legendid, anektoodid ja tõeljuhtumised. A. Jürgenstein. H. 50 m.
- Vähkmann ja Ko.** Fõljetonistlik romaan. O. Luts. Hind 100 mk.
- Tiibuse Jaak Tiibuse kirjavahetus.** I ja II jagu. Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. I jagu — hind 60 mk., II j. hind 150 mk.
- Tiibuse Mari ajalikud laulud.** Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. H. 35 m.
- Eesti iseseisvuse teel.** I. Vene revolutsioonist Eesti vabadussõjani. Ülevaade 1917. ja 1918. a. sündmustest. A. Tammann. Hind 160 mk.
- Minu mälestused.** Adm. Joh. Pitka memuaarid. Hind 225 mk.
- Sõda Landesvehriga.** J. Poopuu. H. 100 m.
- Au langenulle.** Luuletused vabadussõja kangelastele. Aks. Kallas. Hind 200 m.
- Elu mäng.** Jutustus Eesti vabadussõjast. Mihkel Lüll. Hind 90 mk.
- Ahvide kasvandik.** Juhtumuste romaan. Ed. R. Burroughs. Inglise keelest L. L. Hind 200 mk.
- Kadunud mees.** Ülipõnev romaan. Inglise keelest L. L. Hind 160 mk.
- Loitev Koit.** Romaan Ameerika dollarite-maalt Jack London. Inglise keelest H. M. Hind 200 mk.
- Malailaste laev.** Romaan. Clark Russell. Inglise keelest. Hind 150 mk.
- Julge Mäng.** Kriminaalromaan. R. Augustin Freeman. Hind 80 mk.
- Punased lõunast.** F. Grass. Hind 60 m.
- Psühkoloogia põhjooned.** I osa. Dr. H. Höfding. Tõlkinud K. Freiberg. Hind 130 mk.
- Valitud Eesti rahvalaulud.** Antoloogia, eessõnaga rahvaluule üle. A. Saareste. Hind 130 mk.
- Kodumaal rännates II.** Piirisaares-Endla-Neeruti-Haapsalu. G. Vilberg. Hind 100 m.
- Kasvatuse radadel.** Kasvatuse õpetus. C. H. Niggol. Hind 630 mk.

IVAN MESHTROVITSHI
MARMORKUJU JÄRELE

INGEL GABRIEL

**KIRJANDUSE,
KUNSTI JA
KULTUURI
AJAKIRI**

**TOIMETAJA
ED. HUBEL
VÄLJAANDJA
TALL. EESTI
KIRJ.-ÜHISUS**

ILMUB IGA NÄDAL

II AASTAKÄIK

TOIMETUS JA TALITUS TALLINNAS, PIKK TÄNAV 2

TOIMETAJA KÕNETUNNID ÄRIPÄEVIL 1-2

MÕNINGAD PARALLEELID

MEIE KULTUURPOLIITIKAST.

Kultuurkapitaalist on antud spordimeestele laenuks seni 7 milj. 200 tuh. Sellest 3 milj. staadioni ehitamiseks Kadriorgu, 2 milj. 200 tuh. turuputkade ehitamiseks Vene turu ääre ja 2 milj. Pariisi olümpiamängudele söitmiseks.

Kui spordimehed oleksid vähegi tublid mehed, s. o. tööinimesed, siis oleksid nad staadioni suuremalt osalt ise valmis teinud: labidaga mulda kaevata, ära kärutada ja pind tasaseks teha, istepinke saagida ja klopitseda — on see mõni ülemäärane töö meestele, kes uhkustavad tervise ning jõuga? Ja kui neid pealegi on nii palju: 20 tuh., nagu kirjutab H. T. „Nädalas“ — paar tuhat sellest arvust ikka Tallinnas on.

Kauplusi ja poekesi on Tallinnas isegi üle aru — mis tarve neid siis veel kultuurkapitaali abil juure ehitada?

Pariisi saadetj 50 meest. Ühe ainsa esimese auhinna nad tõidki sealt, seegi oli maadlemise eest. See maadlus maksis meile 2 milj. kultuurkapitaali rahast ja lisaks seltskonna ohverdused. Kallis maadlus. Kõlab kuj lugemise pala mõnes ajalehe esmaspäeva väljaandes: „2000 naela ühe kõrvakiilu eest“, „5000 dollarit ühe suudluse eest“.

Nii on lugu spordi toetamisega. Kui aga Draamateater sellest kuulda sai ja äärmisest kitsikusest aetuna läks paluma kultuurkapitaalist laenuks 400 tuh. marka, et palkasid maksa näitlejaile, siis anti eitav vastus. Draamateater on viimastel aastatel järjest edenenud ja üldise tunnustuse omandanud, ta tegi mullu laulupidu aegu oma vabaõhu etendustega isegi suuresti reklaami Eestile, paremat ja suuremat reklaami, kui meie Pariisis käinud sportlased. Nüüd on Dr-ter metsiku üürilepingu pärast Saksa teat-

riga suures hädas ja selle all kannatavad näitlejad. Juhuslikult on mul käepärast mõned nende näitlejate kirjad. Ühes teatavad kolm näitlejat teatri juhatusetele, et nad juba kaks kuud palgata istuvad ja paluvad seda neile järele saata. Teises kirjutab üks näitlejanna juhatusete liikmele: „Mispärast olen ma juba ligi kaks kuud ilma palgata? Istun siin suures rahu puuduses ja ei tea, kuidas siit tagasi saan ja kuidas end ilma rahata üleval pidada. Kallis hra M., tehke kõik, mis võite, et ma veidikesegi raha järele saadetud saaksin. Olen tõesti raskest seisukorras lapsega siin.“ Ja kolmandas kirjutab üks näitleja: „Kas te olete silmapilgugi järele mõtelnud, et meie hulgas paljud ei mäleta, millal viimast korda sooja toitu said. Kolm inimest meie (s. o. näitlejate) hulgast räägivad, et nad kaks päeva üldse kuiva leibagi pole söönud. Kui oleksin ükski, siis vilistaksin kõige selle peale, kuid mul on kodus kaks väikest last, vana ema ning naine — kes leiva järele kisenavad. Rahustasin majaperenaist, et varsti maksan üüri — nüüd sõimab mind too inimene mööda N. alevit kaabakaks ja hulguseks. Homme visatakse mind korterist välja — üks hea inimene lubas võtta meid oma kuuri alla. Mu majas pole marka raha ega tükki leiba“.

Hea nõuanne neile kirjajakirjutajaile ja nende kaaskannatajaile: Visake nurka see kunst, mis ei toida, ja hakake hüppama, jooksuma, pommi tõstma, siis avanevad kultuurkapitaali väravad ja sajab lilli kaela.

*

Tänavu kevadel korraldas rühm meie noori kunstnikke näituse ühes Läti mõtteosalistega. Kunstinäituste jaoks meie pealinnas teatavasti

Teel.

Prantsuse kunstniku Paul Blanc'i joonistuse järel.

ruume ei ole, nende soetamiseks on kultuurkapitaalgi kinni. Kunstnikel tulid üürida kallid provintsiaalmuuseumi ruumid. Näitus, nagu meie pealinnas teisiti ollagi ei või, kukkus sisse. Korraldajail tuli juure maksa umbes 25 tuh. marka. Nad läksid seda summat paluma haridusministeeriumist. Ei saanud. Maksa omast taskust. Sama haridusministeerium toetab aga järjekindlalt koduse käsitöö õpetajat, majaomanikku dr. Roose Reitet, mitmekümnetuhandelite summadega; kord eelarve summadest, kord jälle ülejäägist (mulgu aasta lõpul anti jälle 35 tuh.). Meil on sarnased kombad ja kunstist arusaamised. Kuidas oleks aga ettekujutatav, kui näit. Saksa või Vene haridusministeeriumid toetaksid igasugu õmbuskoolipidajaid ja tarbetumate tekikeste, vaibakeste, väljaõmbluste, broderiide, „rischeljööde“, „klöpeluste“ j. m. sarnase „kunsti“ koolide pidajaid?

Ei kuidagi.

Moraal: kunstnikud, asutage pudukunsti koole, saate tellimiste eest tasu, õpilastelt kooliraha ja haminilt toetust ning iga laupäeval võite siis oma õpilannade ja nende kavaleeridega gitarril ja balalaika saatel pitsipalli pidada.

*

Läinud talvel peatus läbisõidul Eestis 17-ne liikmeline Haass-Berkov-näiteseltskond, Euroopas tunnustatud trupp, ja soovis Tallinnas viis etendust anda, muist kooliõpilastele, ja ka Tartus mõned õhtud esineda. Ei antud siseministeeriumist sellekohast luba, isegi mitte haridusministeeriumi soovitus peale. Öeldi, et viivad valuutat välja. Nüüd loeme lehest: „Tallinna tsirkusse tuleb väljamaalt 42 artisti“. Nende siiapääsemine on siis kindel. Ja valuutat toovad nad vist juure...

Moraal on iseenesest selge.

*

Tartus on Eesti Kirjanduse Selts. Ta annab välja riiklises toetusel ohtrasti tõlkeid maailma kirjandusest ja Eesti klassikuid koolidele. Loomulik oleks, et selts, mis end nimetab Eesti Kirjanduse Seltsiks, seda tööd toimetaks kirjanikkude kaasabil, et kirjanikkudele tõlkeid antakse ja samuti klassikute redigeerimised, sest kirjanikud on ju selle töö jaoks kõige kohasemad ja vajavad hädasti tööd. Veel loomulik oleks olnud, kui E. K. S. kohe algul kirjanikkudele oleks teatanud oma programmi ja neid üles oleks kutsunud tööle. Sellevastu andis selts tööd välja kodusel teel: üliõpilastele, kooliõpetajatele ja kirjanikele, kes juhtusid lähedal olema ja asjast kuidagi kõrvalt kuulsid. Eemalolijad kirjanikud said alles hiljem teada, et on tõlkeid välja antud ja isegi avansse maksetud. Kui mõned kirjanikud Tallinnast seltsilt tööd küsitud tõlkeid, mille kohta sooviavaldus juba geeringute nimekirjad haminis kinnitatakse, siis võib saada. See sündis, kuid ometi ei saadud küsitud tõlkeid, millede kohta sooviavaldus juba enne nimestiku kinnitamist tehtud, põhjus: see töö juba ära antud, teise peale olla mitu präntendentit jne.

Sorides E. K. S. poolt väljaantud raamatuid, näeme, et näit. keegi kooliõpetaja, kes lugemikkude väljaandmisega hästi teenib, on redigeerinud tervenäi 7 Eesti klassiku raamatut — seejuures on terve rida kirjanikke, kes ühtki tõlget-redigeeringut pole saanud.

Samuti on näiteks tõlkida antud kellelegi kooliõpetajale, kes lugemikkude väljaandmisega miljonid teenib.

Ei ole üleaarne E. K. S.-i teguviisi kõrvutada eraäri A. Org'i kirjastuse omaga: viimane hakkas ka tõlkeid välja andma, kuid ei teinud seda

tähtsamate teoste suhtes mitte kodusel viisil, vaid kuulutas välja avaliku võistluse ja töötas kontaktis kirjanikkudega.

*

On kaheksaüheid triumfe. Hiljuti tulid Pariisist sportlased tagasi, neile korraldati seltskonna ja valitsuse poolt uhke vastuvõtt. Kõrged herrad ja ministrid pidasid tervitus- ning ränukõnesid, ministrite proudad lilletasid atleete. Päevakangelane oli maadleja kärbeskaalus hra Pütsepp. Eesti rahvuslik au hiilgas. Vabrikantide ühisus annetas hra Pütsepale bronksist sportlase kuju, mis igatahes vähem ei kaa-

lunud, kui tema saaja. Kõik selle eest, et Pütsepp ühe „kärbe“ maha oli pannud.

Mitte ammu enne seda säramomenti avati Alatskivil Juhan Liivi mälestusmärk, mille panid kadunud luuletaja hauale — töölisel. Vabrikantide ühisus ei võtnud selle mälestusmärgi kuludest, mis vist suuremad ei olnud, kui hra Pütsepale annetatud kuju omad, mitte osa, ei ilmunud ka märgi avamisele. Samuti puudusid ministrite proudad lilledega. Kes hakkab siis nii kaugele, kusagile Alatskivile, sõitma ja kurva ilmega oma lahket naerunägu rikkuma ühe luuletajakese pärast. Ja egas ta nii ilus mees ka ei olnud, nagu see maadleja kärbeskaalus...

A. Adson.

MUST HOBUNE.

W. ROPSHINI (B. SAWINKOW) jutustus. Wene keelest J. R.

I.

„... Ja vaata, üks must hobune, ja sel, kes tema seljas istus, olid vaekausid käes.“

Johannese Ilmut. r. VI, 5.

„... Aga kes oma venda vihkab, see on pimeduses, ja käib pimeduses, ja ei tea mitte, kuhu ta läheb, sest et pimedus tema silmad on pimedaks teinud.“

Johannese Ilmut. r. II, 11.

1. novembril.

Tahtsin väga magada, aga pingutasin end ja käskisin Nasarenko sisse tuua. Ta tuli sisse, pikk mees, kollane müts peas ja jäi lävele sirgelt seisma.

„Istu.“

„Seisan, herra polkovnik.“

„Istu siia, minu vastu.“

Viisakuse pärast astus ta ühe jala pealt teise peale, läve juures. Istus siis tooli äärel.

„Sa oled Putilovi vabriku tööline?“

„Just nii.“

„Ma võtsin sind soomusrongi „Lenini“ pealt?“

„Just nii.“

„Mis ma ütlesin siis? Korda!“

Ta jäi mõtlema ja vaatas üles.

„Te ütlesite, et igauks võib teenida, aga kes ei taha, lastakse maha.“

„Ei. Ma ütlesin: kes tahab — teenigu. Aga kes äraandjaks hakkab — selle poon üles... Nii?“

„Just nii.“

„Aga nüüd ma tean, et sa kommunist oled.“

Ta kohkus.

„Tunnista üles. Kes on veel kommunistlikes rühmas?“

„Tead sa, mis sinuga sünnib?“

„Teie tahtmine sünnib.“

„Hea küll. Korrapidajad!“

„Ei või teada, herra polkovnik.“

Teekäijate puhkus.

Prantsuse kunstniku Paul Blanc'i joonistuse järel.

Ta tahtis midagi ütelda ja tõusis tooliltki üles. Aga Jegorov ja Fedja tulid sisse.

„Korrapidaja, poolsteistsada lööki!“

Kui ta ära viidi, heitsin ma riietatult voodisse. Ja kohe kadusid hämarasse udusse Nasarenko, pikk päevane teekond, härmas mets, punakas-kollane tammik, sedulgate kragin ja kõrb mära „Tuvike“. Seina taga aga vingus midagi ja langes tugevasti ja ühtlaselt, nii et õhk värises.

„Herra polkovnik!“

„Nelikümmend kaks... nelikümmend kolm... nelikümmend neli...“ Uni läks ära. Oli lämmatav lebada siin palavas toas, võõras majas, hirmunud papi juures. Võõruses kuuldus toores hää: „Näe, kuidas pöörleb... Istu, Fedja, talle pea peale... Jegorov „töötas“ seal.

2. novembril.

Jegorov on halli habemega talumees Pihkva kubermangust. Ta on vanausuline, ei suitseta, sööb oma anumast ja peab kõvasti oma usukommetest kinni. Viieteistkümne aasta eest tappis ta oma venna kadeduse pärast ära. Aga see on „naiste asi“, selles asjas ei maksa seadus. Kui ta vabatahtlikuna teenistusse astus, küsisin temalt.

„Miks sa neid vihkad?“

„Keda?“

„Kommuniste.“

„Saadanaid? Aga mis eest neid armastada. Põletasid maja maha ja tapsid poja ära... Ka koeral on oma poegadest kahju... Neid peaks tuleriitadel küpsetama.“

„Aga valged sõdivad mõisnikkude eest.“

„Mis sellest? Meie kääname mõisnikkudel pead otsast ära.“

„Kunas?“

„Küll tuleb aeg.“

Ta oli tsaariväes vahtmeistri auastmeni teeninud ja oma seisuse peale väga uhke. Ja kui Fedja talle naerdes ütleb, et ta mõisnikkude sabarakk o'evad, vastab ta vihaselt halli habet väristades.

„Jäta rahule, katk! Mina ei sõdi isandate, vaid Rasseija*) eest.“

3. novembril.

Linn, kus me seisame, on vilets ja räpane. Ta upub tuis kavasse liiva. Liiv on metsas, liiv on tee peal, liiv on uulitsatel, liiv on patjadel. Just nagu Araabia kõrbes. Aga kõrbes on põletav päike, siin tuhk-tinakarva päev; sadab sügisti niisket lund ja hommikuti näpistab külm sõrmi. Meil on suvesinelid seljas. Meil ei ole viltsaapaid. Meil ei ole kindaid. Keegi tark mees varastab selja taga.

*) Venemaa nimetus lihtrahva suus.

Linnaplatsil on auklised kõnniteed, hobuse-sõnnik ja tolm. Naised valgete rätikutega, talupojad valgetes kasukates. Juute ei ole pea-aegu nähagi: nad on oma vanakeste, naiste ja lastega, oma lehmade ja majakraamiga metsadesse läinud. Meie ei ole nende meelest mitte vabastajad, vaid rüüstajad ja tapjad. Nende seisukohal olles oleksin mina ka metsa läinud.

Rüüstamised, riisumised, vägivald on päevakäsu läbi kõige valjemini keelatud. Selle rikkumise eest on surmanuhtlus karistuseks. Aga ma tean, et eile teises eskadronis uuride ja sõrmuste peale kaarte mängiti; et rotmeister Shgun juudipoe ära riisus; et ulaanidel Ameerika dollarid taskus on; et metsas tapetud naise surnukeha leiti. Maha lasta? Kaks tükki lasin ma juba maha. Ei või poolt polku ometi maha lasta.

Mina kirjutan, aga söögitoas kähiseb gramfon. Ta kähiseb, hingeldab ja kähiseb jälle, nagu kaebaks oma masina jõuetuse üle. Kuulen, kuidas Fedja temaga kaua jandab, teda parandades ja viimaks vihaselt sülgab, siis hakkab ta tasakesi laulma:

Полюбили горяча
Русские рабочие
Троцкого и Ильича,
И все такое прочее...

(Vene töölisel hakkasid Trotskit ja Iljitshi — Lenini — palavalt armastama ja kõike muud sellesarnast...)

4. novembril.

Fedja on kunstnik. „Tööst“ vabal ajal maalib ta „pilte“. Ühe niisuguse „pildi“ tõi ta täna mulle. See oli tema enese näopilt. Tema tulipunased juuksed, tema lössis nina, tema kohutavad silmad: üks kuuliga välja löödud, täiesti pime ja teine pilukil, rõõmus ja vilgas. Tal ei ole meie, vaid inglise sinel seljas, aga kuubikutega ja viieharulise tähega. Alla on kirjutatud „kommissar Fedor Fedorov, seltsimees Moshenkin“. Ta oli oma kunstiga väga rahul; ei suutnud oma silmi vaimustuse pärast kõrvale pöörda. Kui ta ajalugu teaks, siis kujutaks ta end Ney'na või Davou'na. Tõepoolest on ta pudukaupmees, Vladimiri kodanik. Kui ta küllalt vaadelnud, ütleb ta:

„Grammo—grammo—grammofon... Pate—pate—patefon... Kas ei võiks seda pilti näitusele saata, herra polkovnik?“

5. novembril.

Ma käskisin „Tuvikese“ saduldada ja sõitsin väljale. Hobune oli kaua seisnud ja jooksis rõõmsal pikal sammul, kõvasti vihmavee lompides solistades. Päev oli vihmane ja soe, tuul

Õhtusöök.

Prantsuse kunstniku Paul Blanc'i joonistuse järel.

puhus viiastades. Kärjastatud must-lillad pilved laskusid madalale maa ligi.

Ma armastan laiade väljade vabadust. Ma armastan kauge metsa sina, sula ilma ja soo udu. Siin, välja peal, tean ma, tean kõige südamega, et ma venelane olen, talupoegade ja hulguste järeltulija, mustamullase, higiga väetatud maa poeg. Siin ei ole ega ei ole vaja Euroopat — kitsit mõistust, kitsit verd ega mõõdetuid, käiduid teid. Siin on meeletus, hullus ja mäss.

Ma peatusin Beresina kaldal ja läksin siis jala jõeäärt mööda allapoole. Ta voolas rahulikult ja sügavalt. Tema lagedad veed säten-dasid apra jää härmast. Roostetanud põõsastik oli pisarates, jalg libises märjal rohul ja „Tuvikene“ tõukas mind pehmelt astudes ninaga õla vastu. Ma kuulsin tema hingamist ja mulle näis, et tema, ja hall taevast, ja Beresina, ja kahisev pilliroog, ja mina — ühe jagamatu terviku, ühe piiratud tundmatu ilma moodustame. Ja mulle tuli Olga meele. Tuli meele, nagu ma teda Moskvas näinud... valges riides, õlgkübaraga. Kus on Olga? Mis on temaga?

6. novembril.

Venemaa on Olga ja Olga on Venemaa. Kui ei ole enam Olga, kaotab minu Venemaa ar-

mastus oma sügavuse. Kui ei ole Venemaa, kaotab minu armastus Olga vastu oma mõtte. Venemaal ilma Olga elada oleks seesama, mis Olga võõrsil elamine, see oleks murtud tiibadega edasi liikumine ja põrmus elutsemine.

7. novembril.

Eile poodi minu juures aias Nasarenko üles. Ta ei tunnistanud midagi. Ta lamas kui metsloom köögis. Kas ta uskus, et ta surmatakse?

Oli kell kaheksa hommikul. Külma päike tõusis. Öösel oli pehme lumi sadanud ja liiva teedel kinni katnud. Nasarenko tuli ühes Jegoroviga trepile. Siis jäi ta silmi pilutades ja end küüru tõmmates kase alla seisma. Kase otsas istus laasitud oksal kaksiti Fedja. Tee peal seisis ulaanid hulgana.

„Hakka peale.“

Nasarenko hingas sügavasti. Ta oli ilma mütsita, lühikeses valges särgis, mille kaelus lahti. Jegorov tõukas teda külje peale.

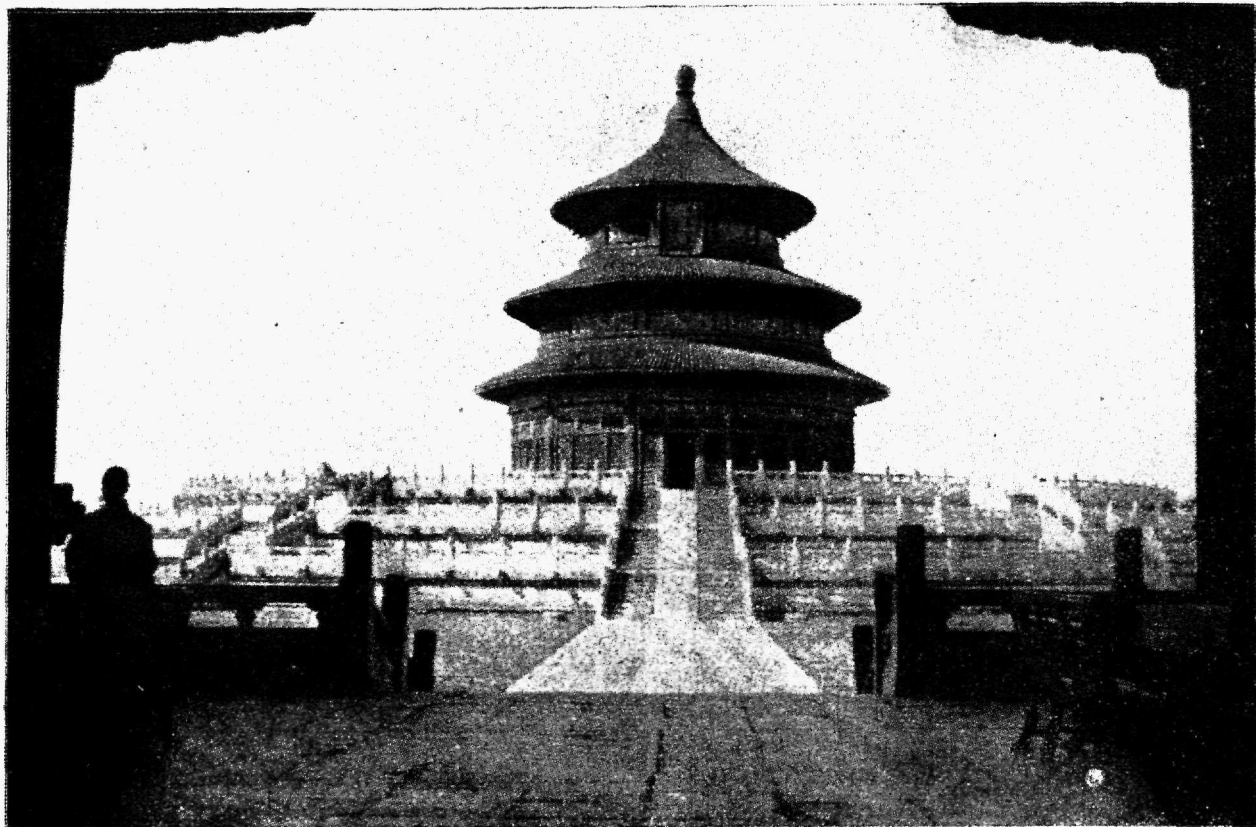
„Otsa ette... Otsa ette löö risti, koera-poeg!“

Ma nägin, kuidas tema sõrmed ruttu liikusid ja sinised huuled sosistasid. Ja ma tundsin enam kui kuulsin:

„Herra... Herra polkovnik!“

NÄITED HIINA EHITUSKUNSTIST.

Taevatempel Pekingis. Põhjapoolne osa.

Jegorov aga ütles talle karmilt:

„Surragi ei mõista sina! Kuhu poole sa risti lööd? Hommiku poole löö risti!“

Fedja viskas nõõri kaela. Kõhnad jalad tõmbusid kõverasse ja pea laskus rinnale. Pikk jõuetu keha jäi rippuma. Fedja kargas kase otsast maha ja tõmbas poodut jalust. Siis hüüdis ta ulaanidele:

„Mis te vahite? Minge minema!“

8. novembril.

Leitnant Wrede on husaar, saatis sõja väerinnal mööda, jooksis ratsaväe reas traataia peale tormi, oli haavatud ja sai Georgi risti. Kommunistid panid tema vangi. Sealt põgenes ta ära. Tema juhatab eskadroni.

Igal õhtul tuleb ta minu juure, istub Türgi diivanil ja suitsetab. Ta on veel üsna poisikene, valgejuukseline, roosade põskedega ja vurrude asemel on tal, nagu lapsel, õrn karvamuru.

„Jurii Nikolajevitsh, miks meie siin augus seisame?“

„On kästud.“

„Kunas edasi läheme?“

„Kui kästakse.“

Ta kurrutab oma peeneid kulme.

„Olen tüdinenud.“

„Minge üksi.“

„Te naerate alati minu üle.“

„Naeran? Jumal teiega, Wrede... Kui mina tüdinenud oleksin, lähaksin minema.“

„Kuhu?“

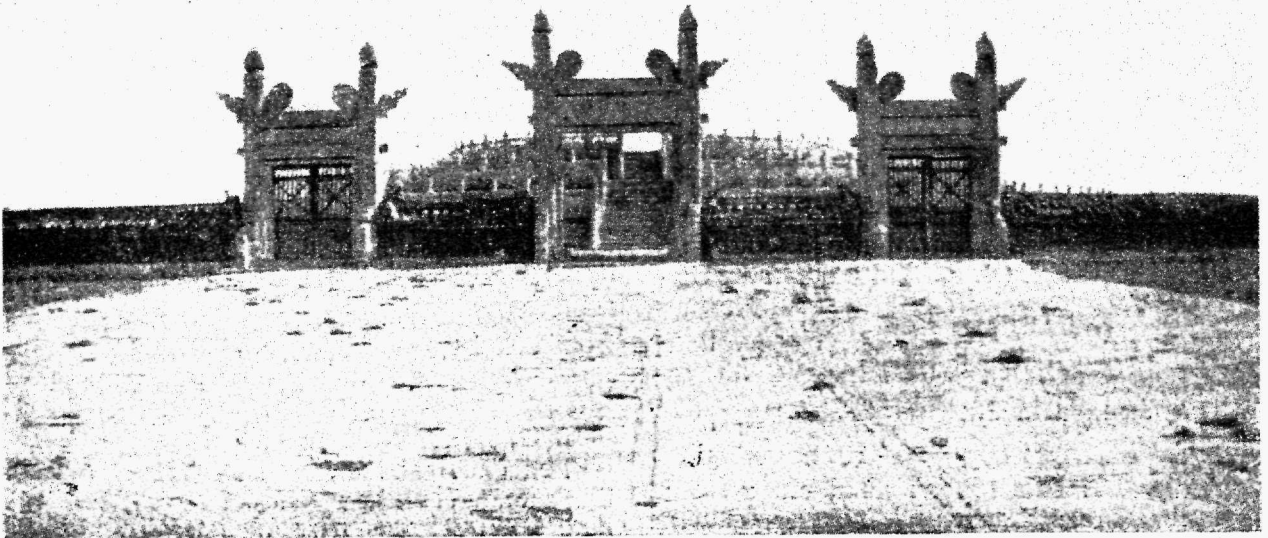
„Metsa.“

Päev on veerenud, tähed hakkavad taevas vilkuma. Wrede käib nurgast nurka.

„Meid oli kolm õde ja kaks venda ja isa, kindral. Ema on ammu juba surnud. Meil oli Riia lähedal mõisa. Isa lasti maha, vanem vend tapeti ära Kaukaasuses, õdedest ei tea ma midagi. Mõisa rüüstati ära muidugi... Nii on minu asjad. Ma ei või neile isa ja venna surma andeks anda.“

„Nasarenkol on ka vististi vend.“

„Nasarenkol? ... Aga tema on kommunist.“

Pekingi Taevatempli lõunapoolse osa ohverduskohad.

Neid kohti nimetavad hiinlased „maailma nabaks.“

„Aga teie olete valge?“

„Jah, valge. Aga ma võitlen Venemaa eest.“

Ma naeratan.

„Ja mõisa eest.“

„Mõisa eest? Ei... Kurat temaga, mõisaga. Minul ei ole kahju: las talupojad lähivad rikkaks.“

Fedja toob põleva lambi tupp. Tähed akna taga kahvatusid, mahorka ja lambiõli hais levib toas. Fedja kääneb tahti ja ütleb oma rasvasid sõrmi laudlina külge pühkides:

„Ja lähivad rikkaks ning saavad sellest kasu, herra polkovnik... On juba kord nüüsgune varastaja rahvas.“

9. novembril.

Jegorovil põletati maja ja tapeti poeg ära. Wredel tapeti isa ära. Fedjal tapeti ema ära. Ma saan aru, mispärast nemad enamlasti vihkavad. Mis eest aga mina neid vihkan?

Mul ei ole maja ega perekonda. Ma ei ole midagi kaotanud, sest mul ei ole varandust. Ma olen paljude asjade vastu ükskõikne. Mul on ükskõik, kes „Jarõi“ restoraani sõidavad — kas joobnud suurvürst või purjus madrus kõrvarõngaga; asi ei seisa mitte „Jarõis“. Mul on ükskõik, kes „rikkaks“ saab, see on varastab — kas tsaari ametnik või „teadlik kommunist“: sest inimene ei ela üksipäinis leivast.

Sissekäik Lamatemplisse Pekingis.

Vastuvõtte koda vanas Mukdeni keisripalees; nüüd raadiojaam.

Mul on ükskõik, kes riigi üle valitseb, kas tsheka või shandarmeeria: sest, kes halvasti külvab, lõikab ka halvasti. Mis on muutunud? Ainult nimetused on muutunud. Kas siis tühja asja pärast mõõka tõmmatakse?...

Aga ma vihkan neid. Hõlmad laiali, paberross suus, andsid nad Venemaa väerinnal ära. Hõlmad laiali, paberross suus, reostavad nad teda nüüd. Reostavad kombeid, reostavad keelt, reostavad Vene nime. Nad hooplevad sellega, et neil esivanemaid ei ole. Neile on isamaa ainult eelarvamine. Oma kopikalise heakäigu nimel võõra pärandusega — mitte nende oma, vaid meie isade pärandusega. Ja need lojused talitavad Moskvast kui oma kodus.

Kui tõi sinu särgi sees
Ütleb, et sa oled kirp,
Siis mine uulitsale
Ja tapa ta ära!

10. novembril.

Moskva... Moskva on minu elu algus ja lõpp. Ilma Moskvata, tema kõverate põikuulitateta, tema Lunastaja kirikuta, Arbati ja Kremli väravateta, tema rikkuseta, kuulsuseta, alanduseta ja viletsuseta ei ole isamaad ja ei ole ka mind. „Ristid säravad kirikutel, jalased krudisevad lume peal. Hõmmikul on külm, aknad lilledes ja Kannataja kloostriks helistatakse hommikusele jumalateenistusele. Ma armastan Moskvat, ta on minu kodu.“

Kas ma usun võidusse? Seljataga on nürimeelsus, altkäemaksud ja vargus, ja — surnultsündinud hiired. Väerinnal on nürimeelsus, vahvus ja riisumine, ja — seal ei ole sõjamehed valges rüüs, vaid meie vaenlaste teisikud. Ma kardan, et varsti päev tuleb, kus meie kui lambakari tagasi jookseme. Sellepärast tagasi jookseme, et meie Moskvat omakasupüüdliselt armastame.

11. novembril.

Tänu Jumalale, meie läheme edasi. Sõjaväe staabist on käsk tulnud Grabovo ja Bobruiski peale minna. Ma andsin käsu jumalateenistust pidada. Teed on jääs, sajab vihma. Lumi on sulanud ja kollase liivaga segatud. Pruun pori hakkab saabaste külge. Preester pomiseb tui-malt: „Kõige ilma rahu pärast ja oma hingede päästmise pärast palume Sind, Issand...“ ja Fedja märjas sinelis venitab kõstri asemel: „Issand heida armu, Issand heida armu, Issand heida armu...“ Ulaanid löövad risti ette. Paljud põlvitavad. Ainult Jegorov on koju jäänud. Ta peab patuks meiega üheskoos palvetada: sest meie oleme „Kristuse vastased ja uskmatud.“

12. novembril.

Wrede tuleb sisse, ta on ärritatud. Tema hääli väriseb:

„Jurii Nikolajevitsh, mis see tähendab? Mina ei või enam. Kas meie oleme rüüstajad, või mis me õige oleme... Teie teate, mis on sündinud?“

„Mis?“

„Shgun laskis juudi maha.“

„Mispärast?“

„Raha pärast.“

Rotmeister Shgun on vähva ja käsutäitja ohvitser. Aga ta on riisuja. Ta ei ütle mitte „riisusin“ või „varastasin“, vaid ütleb „ostsin“. Ostsin kasuka, ostsin sõrmuse, ostsin saapad. Seda sõna kordavad tema järele kõik ulaanid. Senikaua kui verd ei valatud, pigistasin ma tahtmata silmad kinni. Täna on aga lugu teisiti. Ma lähen trepi peale.

„Hobuste selga!“

Fedja toob mulle „Tuvikese“ ette. Ma sõidan sammu esimese eskadroni juure. Ees kõrge, halli hobuse seljas on rotmeister Shgun. Ma tunnen selle hobuse ära: ta on lahingus punaselt ohvitserilt võetud.

„Rotmeister Shgun!“

„Mina.“

Tal on heasüdamlik, punane, pruunide vurrudega nägu. Umbes nelikümmend aastat vana. Ta on tsaariaja vahtmeistrite hulgast.

„Teie tapsite juudi ära?“

„Just nii.“

„Mis eest?“

„Aga ta oli juut, herra polkovnik...“

„Ma küsin: mis eest?“

Ta punastab ega lausu sõnagi. Ma ütlen signalistile:

„Signalist, mis eest tappis Shgun juudi ära?“

Signalist lööb silmad maha: kardab ülemust. Aga ma käin peale:

„Ma käsin sind: vasta!“

„Uuri pärast, herra polkovnik.“

„Te kuulsite, rotmeister Shgun?“

Ta vaikib ja „sööb“ mind soldati kombel silmadega... Siis ütlen mina:

„Maha lasta!“

Ma pööran „Tuvikese“ ümber. Ma ei näe, aga ma tean, et Jegorov ja Fedja teda juba sadulast maha tõmbavad ja sealsamas papimaja seinaga ääre seavad. Ma ootan. Aga mul ei tule kaua oodata. Kostavad kaks pauku. Ma käsutan:

„Kolme kaupa. Minu järele! Sammud... Marss!“

(Järgneb.)

KIRJANDUSLISE REALISMI ISA.

HONORÉ DE BALZAC.

O. MINOR.

Üheksateistkümmenda aastasaja esimene pool ei tunne erksamata ja tööjõulisemat kirjanikutüüpi, kui prantslane Honoré de Balzac, keda tõega realismi ja naturalismi isaks võib nimetada. Tema elu on nende tingimuste elav kehastus, mille all XIX aastasajal Euroopa ja iseäranis Prantsusmaa kirjanik elas.

Honoré de Balzac sündis Tours'is 16. mail

Honoré de Balzac.

1799. a., nii et tema sünnipäevast tänava aasta 125 aastat möödas on. Tema päritud kalduvused, tema lapsepõlv ja järgnev elu, kõik aitas kaasa, et sellest inimesest materjalistlike aja tõsist poega teha, kes oli põhimõtte „võitlus olemise eest“ tüübiline esitaja ja kes kainelt oma jõu selleks kulutas, et kõige lühema ajaga kõige suuremat viljakust kätte saada.

Balzaci elulugu on õige lihtne. See on miljonite anderikaste ja auahnete elulugu, kes Pariisi valgusid ja harva elunere pinnale tõusid, sest et nad jõuetus võitluses mässavate lainetega hukka said. Ta õppis mitmes koolis ja lõpetas oma õppimise Pariisis. Isa nõudis, et ta advokaadiks hakkaks, aga Balzac otsustas ennast kirjandusele pühendada. Väikeses katusekambris, kust naabrimajade katused ja

korstnad silma paistsid, tegi auahne karjerist plaanisid, kuidas suurt linna ära võita. Ta käib Père Lachaise'i surnuaial ja unistab seal suurte meeste saatuse üle. Ta andub kirjandusele, lootes, et selle kaudu kõige lühem tee kuulsusele on: ta näeb selle kasvavat tähendust ja arvab, et poliitiliste kriiside ajal on kirjaniku osa õige suur, nii et kirjandusline kuulsus võib tee suurele poliitilisele mõjule avada. Aga sel mõõdul, kuidas ta unistused kasvasid, kasvab ka vahe, mis unistusi tõeelust lahutab. Kuulsus ja virkus unistustes, puudus ja võlad tõelisuses. Janu rutuliseks rikkakssaamiseks läheb täiesti füüsiliseks tarviduseks.

Sel ajajärgul kujunevad Balzaci iseloomu alusjooned, mis teda XIX aastasaja tüübiliseks esitajaks teevad. Tema on „tegelane“ ja edasiungija. Kord kavatseb ta Sardiinia kaevandustes hõbeda otsimist, kord teeb ta katseid ainega, et paberit valmistada; seal mõtleb ta odavaid kirjatöid välja anda ja lõppeks asutab ta trükikoja ja kirjatähtede valamo. Aga kõik see ei õnnesta, sest võistlejate arv on suur, ja Balzac langeb võlgadesse. Rahapüüdmine on Balzaci esimene joon, mis tema töödes nähtavale tuleb. Teine tema joon on käsitöölise iseloom kirjanduslikes tegevuses ja tema määratu töövõimsus. Tema pole aristokraat, „valge käsi“, vaid tööline. Töö on tema kõlbline rahuldus ja abinõu elamiseks. Ta sõi õhtul kella kuue ajal ja heitis varsti peale seda magama. Pärast keskööd tõusis ta üles ja asus kirjutuslaua taha. Ja hommikuni libises tema sulg kergelt ja kiirelt paberil ja selle kriiksumine rikkus surmavaikset öörahu. Vara hommikul võttis ta vanni ja mõtles seal oma plaanisid, pärast seda jäi tassi kohvi ilma suhkruta ja asus jälle tööle, mis lõunanäi vältas. Pärast lõunat hakkas ta jälle tööle ja istus kella kuueni. Ja niisuguses pinguldavas töös, mis päeva ja öö kohta 16—17 tundi kestis, saatis Balzac oma suurema osa elust mööda. Pole ime, et tema töö niisuguse vaimustuse jälgi ei kannud, nagu tolle aja kirjanikkude Victor Hugo ja Th. Gautier omad. See, mis teistel kerge oli, nõudis tema käest määratumat vaeva: ta parandas oma romaanisid mitu korda. „See oli vägev, hiigla jõuga töötav ehitaja,“ ütleb Brandes, „kes oma taguva haamriga kivimüüri üles ehitas, mis lõpuks nii kõrgele kerkis, et kaks tema aja lüürilist geeniust V. Hugo ja G. Sand oma tiibadel sinna suutsid tõusta.“

Balzaci oli tööline, puudus ei jätnud tervel

ta eluajal teda maha; mõte raha ja tasakaalu hoidmise üle ta sissetulekutes ja väljaminekutes käib punase niidina kõigest ta tegevusest läbi. Sellest tuleb see tähtis osa, mis ta tööde kangelaste juures raha mängib. Iga uue isiku ilmumisel romaanis teatab Balzac, kui palju raha ta teenib ja kui suured tema sissetulekud on. See näitab, et Balzac ja tema tööd kapitalistlike aja kehastuseks olid. Raha valitseb tema romaanides. Raha kõlin ja pangapiletite krabin kuuldu igal pool; raha vägeva jõu ees murduvad auahne, anderikka noormehe unistamised; teda loeb ahnelt möbleeritud kambrite perenaine, milles vaesed inimesed elutsevad; tema on kõige täpiselem mõõdupuu vanemate armastusest laste vastu jne. Raha on juba tolleaja seltskonnaelu jaotamata element ja orgaaniline osa, nagu hapnik hingamiseks. Ja ükski ei mõistnud seda raha kolemat tähendust nii sügavalt kujutada kui Balzac.

Üks Balzaci joontest on inimese loomuse madal hindamine. Enesearmastus on peaosa selles seltskonnas, keda Balzac kujutab. Tema näeb ainult kapitalistlike korra tumedaid külgi, vabavõistluse alatuse, mis seltskonnaelu võitluseks olemise eest muudab. Balzaci töödes leidub harva tegelasi, kes on kõrgematest aadetest vaimustatud ja omakasuta, armastusest luule ja teaduse vastu. Janu rikkuse järele ja mõte elu headustest ja armastuse maitsmisest sunnib isegi kõige anderikkamaid kirjanikke oma sulge igähele müüma, kes hästi maksab. Kui Balzac armastust kujutab, siis pole selles midagi muud kui füüsiline kirg. Ainult harva toob Balzac ka aatelisi kangelasi ette; seal leidub õpetlasi, nagu Daniel d'Artese, aatelist armastust Eva ja Davidi vahel (romaanis „Hävinenud unistused“), liigutatavat vanemate tundmust laste vastu (romaanis „Le père Goriot“) jne.

Aga need suurmeelsuse ilmutused upuvad egoismi ja valemere ära, mis seltskonnas yalitseb. Ülepea aatelised kangelased ei õnnestu Balzaci hästi. Õpetlase d'Artesi ringkond, selle üksikute liikmete püüdmine ja iseloomud on kaunis kindlusetu joonistatud. Selle vastu on paendlised tegelased nõnda suurepäraselt kujutatud, et nad alatiseks meele jäävad.

Samasugune inimeste madalalt hindamine tuleb ka Balzaci poliitilistes ja sotsiaalsetes vaadetes ette. Laiade poliitiliste põhimõtete ajajärk hakkas praktilistele riigiaadetele maad andma. Balzac on kodanluse monarhia, see on ärimeeste ja vabrikantide monarhia tõsine poeg. Üldse ei mõtelnud ta iialgi tõsiselt poliitiliste küsimuste üle; ta ei püüdnud millalgi sotsiaalse riigikorra süsteemi sünnitada, nagu

Saint Limon ja George Sand, kes ühe teooria pealt teise peale kargasid. Tema on kõige pealt praktik; tema tööd on täis ägedaid kallaletungimisi üksikute asutuste, kohtute, seadusandluse ja valitsuste vastu. Aga ta ei suuda kõiki oma erivaateid üldise riigi ideaali kõrgusele viia; tema näeb kuritegevusi, mis valimissüsteemiga seotud on; teda ärritavad rahvahulkade liikumine ja nõudmised, aga ta ei suuda sotsiaalsest ja poliitilisest arenemisest aru saada, mis ta silmade ees sünnib. Ta ei mõtle, nagu tema aja ideaalsed inimesed, et uue demokraatlike korra üksikuid puudusi kõrvaldada. Tema ei saa aru, et ajaloo vana, äraelatud korra juure tagasipöörmine võimatu on ja et uus demokraatlik kord mitte täielik pole, et seda ainult uuenduste läbi parandada võib.

Nagu paljud tema aja inimesed, pööris ta oma pilgud minevikku ja otsis kiriklusest ja absolutismist päästmist. Balzac oli halb ajaloolane; ta ei suutnud näha, et kuriteod ja puudused, mis tema rahulolematust Prantsusmaa vastu välja kutsusid, minevikus veel suuremal määral valitsesid. Ideaal kõvast valitsusest ja kiriku võimust seisis Balzaci kokkukõlas ta vaadete ja inimese alatu loomuse kohta. Ainult tugevad valjad võivad inimese halba loomust piiris pidada, arvas tema; ainult hirm põrgu ja politsei eest sunnivad inimest oma kirgi valjastama. Balzac oli kiriklane ja monarhist, aga ta ei tunnud alati sidet poliitiliste ettekujutuste ja eravaadete vahel. Sagedasti hurjutas ta rikkaid, et need vaese tööliste palga ära neelavad. See näitab, et Balzaci puudusid jaatavad sotsiaalsed ja poliitilised ideaalid. Aga ta oli üks kõige suurematest kodanlike monarhia ja seltskonna satiirikutest. Aristokraatia ja kodanluse paiseid väljendades andis ta ilma oma teadmata väärtuslik materjali järeltulevatele mõtlejatele. Tema mängis seda osa, mis sagedasti paljastajate osaks langeb: nad näitavad pahet, aga neil pole annet selle kurjuse vastu abinõusid leida. Oma läbitungiva pilguga nägi ta tulevikku ette ja kõneles sellest täpisealt. Pärast kodanluse võitu, mis juuli revolutsiooniga algas, tõusid rahvahulgad üles ja talupojad hõiskasid kodanluse üle Napoleon III ajal. See õige ja selge vaade asjade ja sündmuste kohta ei äratanud Balzaci ajalookäiku jälgima. Tema ideaaliks oli piiramata võim, valitsus, kus võis isiklist auahmust, erahuvisid ja rahva liikumist igavese jumaliku korra põhimõtte ja üldise heakäekäigu nimel valjastada.

Meie selletasime Balzaci vahekorda ta oma aja seltskonnaga ja tähendasime tema loomingu jooni, mis tekkisid kapitalistlike korra, vaba

võistluse ja raha liikumise kasvamise mõjul. Vaatame nüüd, kuidas teaduse ja loodusteaduse edusammud Balzaci peale mõjusid.

Balzac on kuulsa Prantsuse loodusteadlase Saint-Hilaire'i õpilane ja tarvitas oma töödes täpiseid teaduslikke metoode. Tema kujutab oma kangelasi mitte kui luuletaja, kes nende iseloomujooni kätte püüab, vaid kui füsioloog, anatoom ja loodusteadlane, kes ei jäta mitte ühtegi tundemärki kõrvale. Tema esimene joon, mis teda tõsise õpetlase sugulaseks teeb, on haruldane vaatlemisanne. Vaatlemine, tema oma sõnade järele, muutus tal teise inimese hingesse tungimiseks. See teise hingesse tungimine tegi talle võimalikuks selle isiku elu elada, kes teda huvitas. Ühe korra, kui Balzac öösel koju läinud, trehvanud ta kaht töolist, kes teatrist tulid. Nad rääkisid esiteks näitemängust ja läksid kordkorralt oma eluraskuste ja päevamurede peale üle. Need arutused huvitasid teda sedavõrd, et ta neid huviga kuulama hakkas. „Neid kuulatas,“ ütleb Balzac, „liitusin ma nendega üheks terveks ainsuseks; ma tundsin füüsiliselt selgesti, kuidas nende kaltsud mu selga katsid ja kuidas nende auklised jalanõud mu jalgu varjasid; nende soovid, nende hädad, kõik need asusid mu hingesse ja minu hing omakord ühines nende hingedega. See oli ärkveloleva inimese unenägu. Nendega ühes nurisesin ma töökoja ülemuse üle, kes neid türanniseeris, ja nende kõlvatute üle, kes neid mitu korda töölt minema kihutasid, ilma, et neile krossigi oleksid maksnud.“

Teine Balzaci loomise puhas, teadusline iseäraldus on tema haruldane järjekindlus, mis kõigi kujutatud nähtuste peensustele ja osadele vastab. Võib ütelda, et ta kuulsa õpetlase Cuvier' orgaanide vastavate vahekordade seaduse kirjandusesse kandis. Cuvier' oli ühest luust, ühest hambast küllalt, et selle järele kogu organismi uuesti järele luua, kelle oma see luu olnud. Teatud orgaan võib olla ainult teatud tõu oma. Teatud loomal, kes teatud viisil omale toitu otsivad, peab tuntud lõualuude ehitus olema toidu puremiseks, peavad teatud liikumisorgaanid olema, et saaki kinni võtta ja teatud lihased, et teda kinni hoida jne. Kõigi orgaanide vahel peab elutsema kokkukõla ja vastavad suhted ja orgaan võib ainult teatud tüüpi oma olla. Selle meetodi kandis Balzac hingeelu ringi. Teatud sissesead, teatud harjumused, kõnelemise iseäraldused, ülikonna peensused, kõik, kuni käeliigutusteni, pilkudeni, liikumiseni, seisavad tal kindlates suhetes. Nagu Cuvier hamba või lõualuu järele kõik teised looma luud võis üles seada, niisama on Balzaci ühest mööblist või riide-

osast küllalt, et nende omanikku elusse äratada. Ta läheb selles suhtes uskmatuseni, igas oma romaanis mäletab ta iga väikest asja kambrites, kus elavad ja töötavad tema kangelased, mäletab, kus seisab iga asi; ta teab, kui palju kleite ta naiskangelasel on; ialgi ei lase ta teda seda kleiti selga panna, mis ei ole tema ettekujutusel enamalt riidekappi mahutatud. Tihti kõneles Balzac oma kangelastest kui elavatest inimestest ja rääkis üht kui teist nende iseloomust, püüetest ja plaanidest.

Peale selle tulevad rohked teadmised ja teaduslik viis Balzaci juures nähtavale. Ühe oma romaani kangelase katseid kujutades odava paberi valmistamisel, näitab ta niisuguseid teadmisi selles asjas, nagu oleks ta õpetatud paberivabrikant. Niisama tulevad tal kõige täpiseamad teadmised pankade tegevuse üle ette. Mitmetes romaanides avaldab ta teadmisi antikvariaadi, ehituskunsti ja seaduste üle.

Lõppeks on Balzac tõsine õpetlane oma süstemaatilise oleku poolest. Tema ei lepi vaatlusega, faktide rohkusega ja osade seadmisega; tema kui päris õpetlane püüab üldistada, tema otsib seadusi. Korjates määratu hulga dokumente inimese loomuse üle, püüab Balzac seda materjaali lõpetatud ehituseks ümber muuta. Tema seadis oma kirjutatud ja tulevased romaanid üheks ainsuseks ja nii tekkis tema „Comédie humaine“. „Inimsuse komöödia“, mis ainus omasugune kirjanduse mälestusmärk on.

Sel ajal tõmbas Prantsuse õpetlaste Cuvier' ja Saint-Hilaire'i vaielus kogu haritud ilma tähelepanu oma peale. Vaielus seisis selles, et Cuvier tunnustas loomariigis mitmeid tüüpe, kellest igaüks mitte millegagi põlnud teistega seotud. Saint-Hilaire'i õpetuse järele tuleb kõikide loomade juures orgaanilise ehituse üksus nähtavale. Selle aja teaduse järele oli Saint-Hilaire'i poolt tõde viimane piir, mida loodusteadus oli kätte saanud. Aga ta oli õigmini eelaimamine teaduse tulevaste edusammude kohta kui põhjendatud tõde. See tõde leiti alles Inglise õpetlase Darwini poolt üles.

„Inimese komöödia“ eessõnas avaldab Balzac, et juba enne Cuvier'd ja Saint-Hilaire'i vaidlust tema selle seaduse inimeste seltskonna kohta üles on leidnud. Seltskondlised mitmekujulsused sünnivad kasvatus, perekonna jne. tingimuste rippuvuses, nagu mitmekujulised loomad oma ümbruse tingimuste rippuvusest. Soldat, ametnik, tööline, laiskleja ja poliitik on niisamasugused inimese kujud, nagu merehobu, härg, eesel, vares jne. Tema „Inimese komöödia“ pidi olema selle aate selgitu-

seks. Tema muutis oma tegelaste nimed juba kirjutatud romaanides ümber, nii et ühed ja samad kangelased terves tööde reas ilmuvad; tema sünnitas suurepärase töö. Kogu tema aja Prantsusmaa tõuseb selles määratumas teoses, oma mitmesuguste provintsilinnadega, Pariisiga, küladega, oma kohtute, vangikodade ja perekonnajärgudega meie silma ees üles. See on ühel ja selsamal ajal etnograafiline traktaat, statistiline uurimine, olupilt ja selle ajajärgu poliitiline ajalugu. Selle kohta ütleb Daani kirjandusloolane Brandes: „Dante ühendab keskaja ilmavaate ja olulise katse ühes tulepunktis; tema auadne võistleja püüdis kahe kuni kolme tuhande elava kuhu abil, kellest igaüks sadandete teiste esitaja oli, Prantsusmaa kõigi seltskonnaklasside täielist psühholoogiat anda ja niiviisi kaudselt kogu oma ajajärku...“

Ed. Virgo ülesvõte.

Sõrve Sääre naine rahvariides.

Kuresaare suvitajad ei jäta harilikult Eesti kõige lõunapoolsemas nurgas, Sõrve Säärel käimata, kust üle väina Kuramaa rand (Domesnes) paistab. Kangel kultuuri mõjudest kannavad seal naised veel rahvariideid.

Veel on Balzacil üks joon, mis teda oma aja materjalistlike ja teaduslike vaimu väljendajaks teeb. Tema on Pariisi laps, tema on selli hiiglalinna poeg, mis oli kahe aastasaja jooksul moodide seadusandjaks, mis korjas oma seintele kõik kõrgemad kunsti ja teaduse sünnitused, mis keskendasid enesesse kõik toreduse kiusatused ja maitsemised, mis edendas uulitsa öösist elu. Kuski pole niisugust laust auahnetele, kuski pole niisugust vastolu toreda pillamise ja kisendava vaesuse vahel, kuski pole võimalik niisugusel mõõdul elustada ilmsi nõiduslikke unenägusid ja muinasjutte kerjajatest rikkakssaajateks ja asujaist armetutest onnidest suurepäralisteks lossideks. Pole ime, et materjalistlike vaadete ja enesearmastus-instinktidega kõrvuti Pariis edendab kalduvust unistusele ja illusioonidele, mis viirastuste nägemisele viib. Tarvidus toreduse ja hiilguse järele muutub haiguseks. Täitmata soovidega vaene inimene on kõige peale valmis, et oma halli äripäevaeu unustada. „Vaadake Pariisi õhtul,“ ütleb Taine, „süüdatakse gaas põlema, bulvaarid on inimesi täis, teatrid kihisevad publikust, rahvahulk otsib maitsemist, ta tõttab igale poole, kus maitse, kõrvad ja nägemine maitsemist aimavad, peenendatud, kunstilist maitsemist. Ta on see haiglane köök, mis ärritab isu, aga ei toida, keda kasupüüdmine ja ulakus kõlvatuse ja küllastuse tarbeks sünnitavad; kõik lõbud, isegi mõistuslised, hoiavad endis midagi üleliigset ja kibedat; nüristatud maitse otsib uusi ärritusi.“ Puuduvad inimesel abinõud, et oma alalist kasvavat maitsemisjätu kustutada, siis otsib ta unustamist ja kunstlikku äritust. Sellest siis tuleb see joovastunud luule, mis suurtes keskkochtades tekib ja oma peaesitajaid Pariisis leiab.

Balzac pole ainult naturalismi ja loodus-teaduse romaani esiisa, vaid ta on teatud mõõdul suurte linnade haiglase luule kuulutaja. Tema tugev loomus ei suutnud alati hiigla Pariisiga võitlust pidada. Tema langes mitu korda kuulsuse ja rikkuse järele joostes ja siis otsis ta päästmist haiglastes unistustes ja erutavates abinõudes. Isegi oma rahaprojektides kaotas ta mõnikord piiri tõeelu ja fantaasia vahel.

Nagu Baudelaire, otsis ka Balzac ärritavatest abinõudest omale ergutust, erutust ja unustust. Et alati julge ja erk olla, mis tema suured tööd nõudsid, tarvitas ta alati kanget kohvi. See jook oli tema jaoks väga meelepärane ja ta avaldas selle vastu õige suurt tähelepanu ja huvi. See kunstlik erutus avaldas oma mõju ta töödes. Õpetlase kõrval asus tema müstik ja unistaja, naturalisti kõrval romantik. Reaal-

Ed. Virgo tilesvõie.

Kuresaare suvitajate külaskäik Filsandi saarele.

Saare rahvas rannas külalisi saatmas. Filsandi laulukoor laulab.

sed pildid pöimivad endid mõnikord ta romaanides müstiliste koledustega jne.

Raske töö abil maksis Balzac oma võlad ära, mõnikord aga ei osanud ta tasakaalu pidada ja sattus jälle võlgadesse; rikkaks saada ei läinud tal korda. Kirjandusline kuulsus, mis tal korda läks viimaks võita, ei vabastanud teda majanduslikest muredest. Tema elu lõpul sündis niisugune juhus, mis tema iseloomuga täiesti kokkukõlas seisis. 1850. aastal, mõni kuu enne surma, astus ta abielusse. See iseäralik pulm peeti Berditshevi linnas, Ukrainas. Balzac oli sel ajal 50-aastane, pruut mõni aasta noorem. Balzac oli 30 aastat vana, kui ta ühe Poola naisterahvaga Hanska, sündinud krah-

vinna Rsevuski, käest anonüümkirja sai. Balzaci ja tundmata naisterahva vahel algas kirjavahetus, mis palju aastaid vältas. Pärast esimest kokkusaamist tundis Balzac ennast armastusest joovastatud olevat. Möödunud aastasaja neljakümmendate aastate algul jäi Hanska leseks, aga veel ei võidud pulmi pidada ja alles enne Balzaci surma läks tal korda seda naist oma majasse viia, keda ta kuusteistkümmend aastat kangesti oli armastanud.

Lühike abielu oli aga täiesti õnnetu, sest et Poola krahvinna suure kirjaniku tööst midagi ei pidanud ja tema hingeelust aru ei saanud.

KÕRVALKUPEES.

K. A. HOFFMANN.

Peale pikka rännakut mägestikus jõudsin ma õhtu eel väikesesse G. linna; seal karastasin end mulle palju aastaid tuttavas „Vana küti“ võõrastemajas ja vestlesin veel paari huvitava tunni jooksul oma lauaseltsilistega. Veidi enne keskööd astusin ma M.-i poole minevasse kiirrongi ja võtsin oma alla teise klassi kupee. Olin parajasti veel kõrvalkäigus oma sigarit lõpunä suisetamas, kui viimasel pilgul enne rongi minekut kupeesse, mis minu oma kõrval, tormas noor daam. Niipalju kui võisin

näha vähendatud valguse ja daami liigutuste rahutu kärsituse juures, pidi ta olema silmapais-tev iludus, nii et ma vaevalt hoidusin vaatlemast teda enam, kui seda lubas sündsus. Kui rong hakkas liikuma, tõmbas ta eesriided ette ja keeras valguse vähemaks, kusjuures tema peale langev juga mulle veel pilguks võimaldas anduda tema nüüd veel armsamaks läinud välimuse vaatlemisele. Et mullegi kippus kallale pikast rännakust väljakutsutud meeldiv väsimus, siis läksin mina samuti kupeesse ja

pidin parajasti maha istuma magamajäägiks kohasesse asendisse, kui täitsa juhuslik pilk läbi akna langes vaevalt nähtavale kujule seal väljas öises maastikus, mis näis kaasa jooksvat rongile. Alguses arvasin ise peegelduvat või muul viisil olevat mingi meeltepettuse ohvriks, mis pärast valguse jälle keerasin suuremaks. Ent kuju püsis; tal ei olnud vähematki sarnadust minuga, nagu üldse tema juures oli öudne see asjaolu, et teda ei olnud võimalik võrrelda mitte kui millegagi. Kui väga ka põrus ja märatses rong, ta oli ikka seal. Ei võidud ka öelda, kas ta kaasa jooksis või heljus, ta oli ja jäi lihtsalt sinna. Pea tormas ta enam maapinda mööda kaasa, pea segunes rongi saatvate valgete aurukujunditega, pea ruttas ta vastu pilvile, siis näis tema tahtvat kuud takistada lendamast. Miski aga ei võinud takistada teda ennast, ükski jõgi, ükski mets, ja isegi heledasti valgustatud jaamad nagu lõigati tema poolt läbi. Ajajooksul hakkasin kartma lähenevat raudteeõnnetust, millele tormasime vastu põgenemisvõimaluseta. Juba langes mu pilk hädapidurile, kuid mind oleks ometi peetud hulluks! Seal korraga lähenes kuju sõnulseletamatu kiirusega ja heitis koleda pilgu kupeesse, kus magas kaunis noor daam. Pilgu, ütlen ma? Ei, kujul ei olnud ju silmi! Pistodana puuris end miski tühjast ei-millestki sesse akna, mille taga istus kaunis olevus. Too pilk oli nii kole, et tahtmatult vilkeks sulusin silmad. Mis teha? Rutata appi daamile? Kuid kas võisin seda, kas ustaks mind? Kas ta ei kohkuks mu näilisest hullumeelsusest või kallaletungile sarnasest üllatusest? Sealjuures istusin nagu külgekrivitult, ilma et oleksin võinud liigutada kas või sõrmegi. Tahtmatult põrnitsesin jälle välja.

Läbi kaugete, udust kaetud rabade tormas ning tormas rong. Ja väljas ikka too hirmuäratav kuju. Kuid tema kannul? Seal järgnes terve maleva udukujusid ja kõik nemad, kõik sirutasid hääletult karjudes välja oma käsivarred minu selja taga oleva kupee järele. Metsik jubedustunne haaras mu. Seal — seal! Mõtest kiiremana tormas lähemale see, mida võimatu nimetada ja samal paigal oli kõrvalt kuulda läbistavat, killustuvat naeru, millele järgnes raksuv hoop. Minu pulsid olid ajamas võidu kiirrongiga. Arg pilk välja: kuju oli kadunud, vaid must öö pressis ennast lähemale metsadest. Pidi olema juhtunud midagi hirmsat. Hoolimata kõigist tagajärgedest tormasin kõrvalolevasse kupeesse — — — ta oli tühi! Vaid aken kukkunud maha ja polstreilt vaatas mulle irvitavalt otsa klaaskilde. Riutusin hädapiduri külge. Põrutava raputusega jäi rong seisma. Kui jutustasin loo, naerdi mind ja söimati. Minu järelejätmatul pealekäimisel mindi sõidetud maad mööda tagasi; seal leiti enda veres roobastel lamamast ühe naise laip — see oli mu iludus! Rong ei peatanud vahepeal kusagil. Telefoneeriti tagasi viimasesse jaama. Seal tuli vastuseks, sesse rongi läinud vaid üks isik ja nimelt herra. Tema välimuse kirjeldus sobis enam-vähem minuga. Samuti ostetud sellele rongile üks pilett ja jällegi mitte ühe daami poolt. Selle seletuse peale ei võinud ma teha muud kui raputada pead. Kui jälle astusin rongi, hakkas ühe läheduses oleva küla tornikell lööma neli rasket lööki, millele järgnes pikk, sügav heli — kell üks! Kui ta lakkas helisemast, arvasin veel korra üsna tasa kuulvat toda killustuvat naeru. Siis suri ta kauguses. — Mürinal sõitis rong M.-i heledasti valgustatud jaama. Tõlkinud —rs.

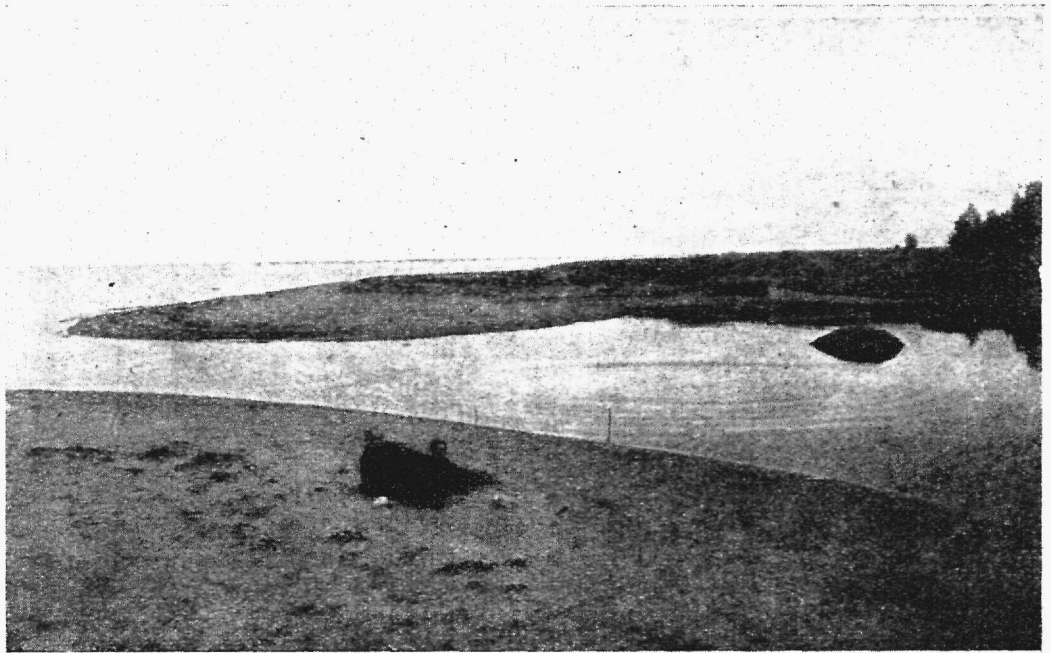
KEILA TÜRISALU.

A. KÕÖGARDAL.

Kindlusraudtee Väana jaama ja Joa vahelise tee merepoolses ääres on Naage küla. Oli soe suvine päev, kui kaaslastega sinna juhtusin. Nägime seal majapidamises tarvitavat tahukivi, mis pärit öeldi olevat paari versta kauguselt Türisalu või Sääre kõrgest kaldast. Jutt tõusis Türisalust, Soome lahe huvitavast kaldast. Pererahvas ütles, et kallas peadpööriv, 30 sülda kõrge olevat. Et kuulus kallas lähedal, otsustasime teda vaatama minna. Juhatati meid läbi ühetaolise karjamaa, mis kaetud oli kollaseõielise sookanarbiku või põõsamarana küngastega, mille puhmastes nõelussidel küll väga soodus elukoht. Siin ja seal

läksime üle veneaegsete kaitsekraavide, mis Naage küla maid tublisti rikkunud. Korra sattusime praegulõhutud kitsarööplisele raudteele, mida ilmasõja ajal pool Keila kihelkonda risti ja põigiti täis ehitati ja mille üks haru siis ka Türisalu poole juhtiti. Oleme juba n. n. kõrge kalda all, mis selles kohas merest kaugele on taganenud. Et väljavaadet leida mere poole, mis, taimeriigi lopsakust silmas pidades, mitte kaugel ei peaks olema, läheme kõrgest kaldast jälle üles, kuid merd ei näe, sest kõrge kallas taganeb siin just nurka sünnitades merest eemale maa poole. Kõrge kalda ümbrus on täieline vastand senisele sookarjamaale: seal

Keila jõesuu
(Joa) suvel.
Vaade Türisalu
sihis.

A.Kõõgardali ülesvõtted.

ainult kollaseõielised sookanarbikud, siin aga lopsakas rohu ja lehtpuude kasv küll kaldal, küll all. Kaldapealne lagendik on täis risti-rästi käivaid ilmasõjaaegseid kaitsekraave; siin ja seal leiduvad uuemast ajast okastraataiad, millega mõni mees oma maad on piiranud. Okastraati leidub Keilas sõjaaegse pärandusena küll rohkesti. Noppides lihavaid metsmaasikaid ja muulukaid, mida rikkalikult leidub õite rohkuse keskel, vaatame hoolega, kuidas jooksukraavide üle saada, okastraadist läbi pugeda. Kuigi

maasikad nõnda maitsevad ja lillilõhn ja jume väga veetlev, vaatame ometi aeg-ajalt ka päikest, mis ammu juba pealelõunase aja sees ja meid kiirustab edasi minema, et ka Türisalu järsult kaldalt merd silmitseda. Lõppeks jäävad puud harvemaks ja paistab meri. Meie kõrval on paljas lagendik mere poole. Olles ei tea mitmest jooksukraavist ja okastraadist läbi, jõuame lõppeks higised ja väsinud lagedale Türisalu kaldale, kus merituul takistamata lõõtsub ja meid karastab. Just siin pöördub

Türisalu oja suu.

*

Türisalu juga suvel.

Ainult vähe vett
niriseb veel pae-
rünkalt alla.

*

kõrge kallas järsku Vääna poole maa sisse, korraga ka madalamaks minnes. Türisalus on kõrge kallas kõik aeg mere ääres ja järsu veeruga, mille jalani tüüki maa peal vesigi ulatub. Joa poole esmalt tõuseb kallas. Kaldapealne on esialgul hoopis lage ja ühetaoline karjamaa, läbistatud muidugi jooksukraavidest ja pärast sõda tehtud okastraataedadest; ühel kohal on mõnesuguse vaatetorni või meremärgi jäänus. Vaatame ülevalt alla: etteulatuvatele paekaljurahnudele, mis mõne aja järele muidugi alla kukuvad, ei sõanda astuda, sest kindlast maast eraldab neid juba praokene, mis ettevaatusele

kutsub. Esmalt näeme kaldaveerengul iga-suguste lehtpuude võsa, all ei ulatu siin meri mitte enam kaldajalani. Mere ääres all mustendab adru ja rannale veerevad lained on rahulise ilmaga ülalt vaadates nagu suuresi-musline kalavõrk. Ilus on see kollakasroheline meri — just nõnda paistab ta seal madala põhja pärast. Ühes kohas meres on hulk raudkive koos — Kivisaar, nagu rahvas kutsub. Eemal merel valub mitu purje; üks aurik sõidab kiiresti Naissaare ja Suuropi poolt tulles lõuna poole. Suurop paistab eemalt mäe otsast. Meie läheme edasi. Kusagil ei ole võimalik alla

*

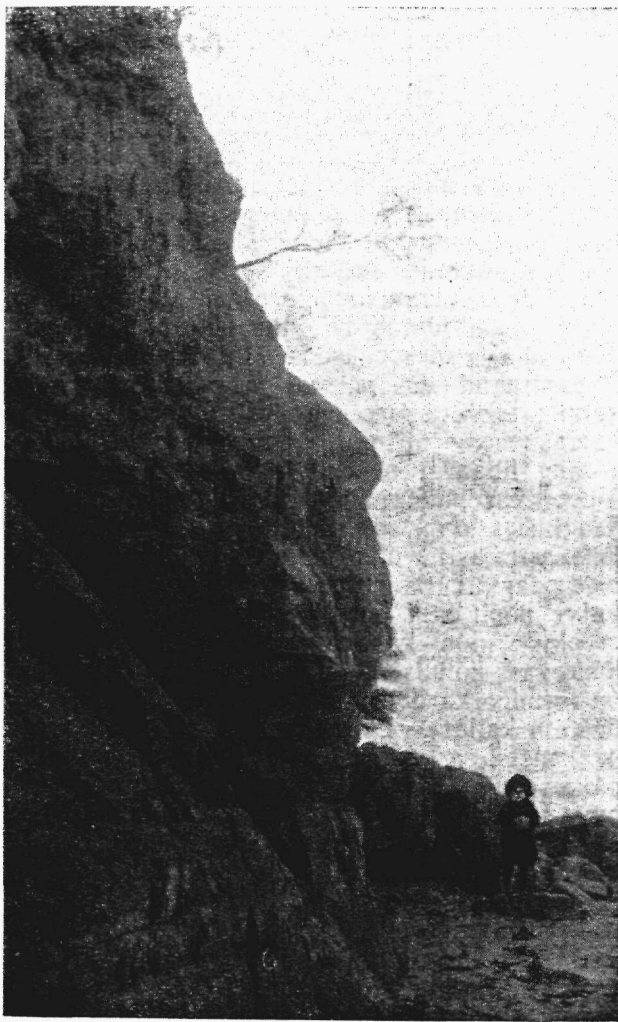
Türisalu kallas merelt.

Vaade Vääna poole.

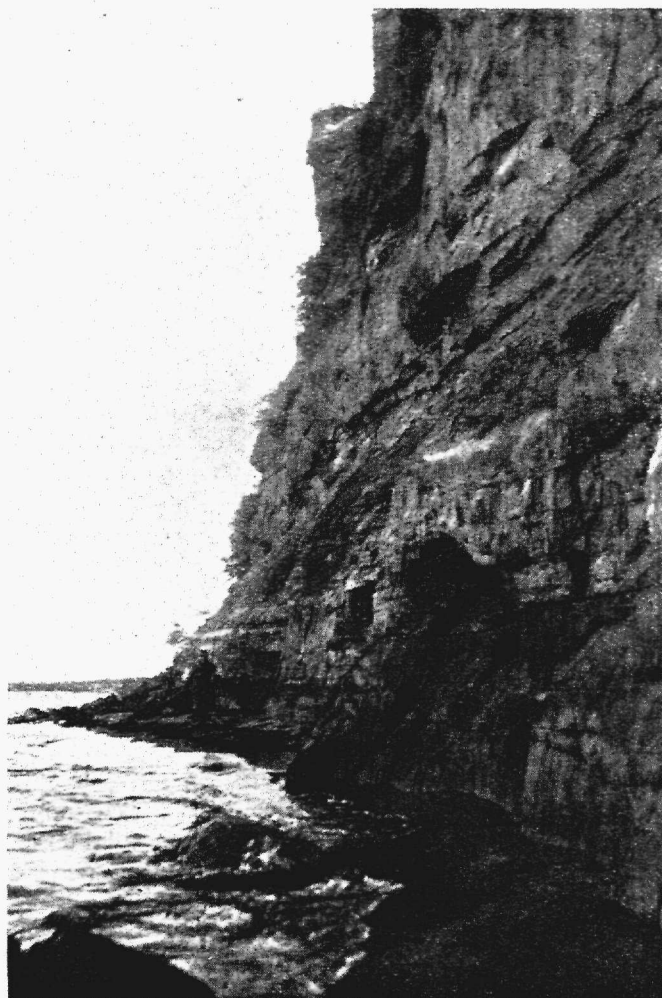
*

saada: kuigi kaldaveereng oma kasvava võsa-
ga seda ehk veel lubaks, ei luba ülal etteulatuv
paekalju laskuda. Ikka kõrgemaks läheb kal-
las. Kõrgemast kohast lasin korda kaks pika
nööri alla, mis mõlemal korral vabalt jooksis
otsas oleva raskuse tõmbel 20 sülda. Korra
eemalt merelt tehtud päevapildile jäi ka lehm;
33 lehmakõrgust läks kalda mõõtmiseks sealt
kohalt tarvis. Seega ei ole kaldakõrgus, nagu
Naage külarahvas kinnitas, küll mitte 30 sülda,
vaid 15—20 sülda. Kõige kõrgemas kohas on
kallas maaninana merega kokkupuutumises,
langeb püstloodis alla ja on täiesti paljas. Ette-
vaatlikult äärele liginedes vaatame alla: pead-
pööriv järskus all veerevate kergete lainetega,
mis nagu kisuvad alla kukkuma. All on aga
ka kivid. Kui kukud, siis teadagi lahkud ela-
vate maalt. Siiski on ka kukkudes elusse jää-
dud. Aastate eest korra pimedal sügisööl oli

Türisalu kallas „inimesenäoga“.
Vaade Joa poole.

Türisalu kallas liivakiviseina ja koobastega.
Vaade Väina poole.

üks naine poisikesega saunast koju minemas.
Pilkane pimedus eksitas nad teelt kõrvale ja
viis nad kõrgele kaldale. Käsikaudu seal kobad-
des ja kindlat maad arvates jalgade all olevat,
kukkusid nad kaldalt alla. Leiti neid alles hom-
mikul. Ometi elab vigastatud naine tänini,
üksnes poisike suri. Korra langes aga paar
ikkes künnihärga alla ja puruks. Tänavu keva-
del nähti maas kalda all kitse, koera ja jänest;
nad kukkusid surnuks ausal jooksul elu ja ole-
mise pärast. Maanina juurest edasi Türisalu
suvituskoha ja Joa poole kattub kaldaveereng
jälle metsaga. Ülalt, lagedalt äärelt alla vaa-
dates läigatub meri läbi puude. Siin on juba
kõiksugu puid: niinepuu, jalakas, saar, pihla-
kas, sarapuu, kask, ka mõni okaspuu j. n. e.
Mõnigi puu on väga suur. Ka siit on etteula-
tuvate paerahnude pärast võimatu alla pää-
seda. Pealegi on mäeveerengul poole tee peale

allapoole peatuma jäänud kaljutükid, mis igatahes sääreluile kardetavad. Ka kaldapealne legendik hakkab nüüd metsaga kattuma; algab peagi juba Türisalu männimets. Nüüd pöörame aga tagasi, et kalda alla saada. Seal, kus kõrge kallas Naage pool maa sisse, praegusest merest eemale pöördub, on võimalik alla saada; muidugi on see võimalik ka Türisalu suvituskoha poolt. Nagu tõusev mägi paistab nüüd alt kaldaveereng Joa poole vaadates. Ta on nagu mäekülj, mis mustendab metsast; eemal maaninal punetab paljas liivakivisein, ülal selle peal ripnevad paerahnud. Igalpool kõrge kalda ja mere vahel on maas suured paelahmakad, millistest mõnedki hiigla söögilauda meele tuletavat. Siin ja seal on lainetest kaldale uhitud adru, meritaim, mida rannarahvas kartulipõldude väetamiseks ära veab. Jõuame maanina juure. Siin on maakihid täiesti paljastunud. Maas vedelavad langenud puukesed, liiva- ja tahvelkivitükid, paelahmakad, ka raudkive on siinsamas lähedal. Tuulise ilmaga on siin vett nõnda palju, et ligidale ei pääse. Lained on liivakivi seinasse õnnestanud koopad, kus rahulise ilmaga väga hea olevat vihmavarjus olla. Vaikse ilmaga pääseb maanina juurest alt täiesti kuiva jalaga läbi. Kaunis hädaohtlik on seal järsu palja kalda all seista — oota, et rabe liivakivi jälle varisema ei hakka ja ka mõnd kaljut ülalt alla ei kukuta. Ometi on allalange-mised pea üksnes kevadiste vete ajal. Nõnda siis jääd suvisel ajal ikkagi seisatama ja uuristad isegi mõned tähed koobaste liivakivisse paljude juba sealolevate nimede sekka. Jah, Türisalu või Sääre kallas on koht, mida maksab vaadata! Kui geoloogile mõnd merikallast tänuvääriliseks töökohaks arvata, siis igal tingimisel tuleb selleks lugeda Türisalu kallast, kus täiesti selgelt on paljastunud maakihid: paekivi, liivakivi mitmesuguses vanaduses, tahvelkivi jne. Üksnes siin ja seal on maanina lähedal veel mõni taimekasvukene, pöösas või puu, peatuma jäänud.

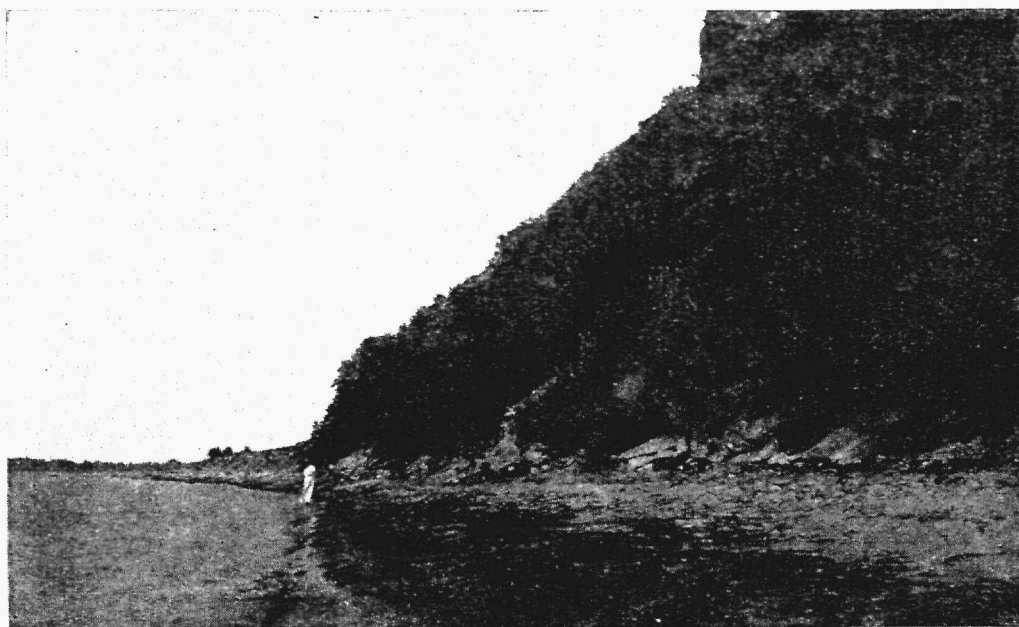
Joalt Türisalu kallast vaatama minna on ka huvitavam. Sealpool puuduvad ka jookskraavid ja okastraat. Keila jõesuust sammume rannaliiva mööda. Suvisel soojal päeval on mõnus kõndida paljajalu mereliival, vee ligidal, vahete vahel veerevat lainet lastes üle jalgade. Kosutav tuul, adru ja üldse mere iseäraline lõhn. Eemal sinetav vesi ja murdained. Kuid liival käimine väsitab. Sellepärast astume siinsamas kasvava mereäärse männimetsa alla, kus suvel palju mustikaid, sügisel-pohli, pähklaid ja seeni. Kuid enne metsa alla asumist paneme jalad kinni, sest Joa ja Türisalu on küll ilusad nagu Eedeni aed, kuid igas paradiisis on ka — nõelussid, ja neist pole siin metsades mitte puu-

du. Versta poolteist Keila jõesuust Tallinna poole mereääres ära käies, näeme juba Türisalu suvilaid; neid siin on küll kõigest 3—4, kuid suvitajaid võtab vastu ka iga talu Türisalu külas. Jõuame Türisalu ojani. Vaevalt niriseb ta kuival suvel, kuid kevadel ja sügisel on vett palju. Ilus on see oja. Liivamäest on ta omale tee läbi kaevanud mere poole. Välja arvatud mereäärne liiv, asub oja varjukate puude ja kõrgete kallaste vahel. Mõnisada sammu ülalpoole leiame ojal ilusa joa, veekukkumise umbes kümnejalakõrgusest paerünkalt. Seal on vanemal ajal Türisalu rahvas kevaditi terve oma suvise jahvatuse jahvatanud. Praegu ei ole veskist enam jälgegi. Mühisedes langeb kevadel vesi alla nagu kuristikku. Poolhämär on seal all mägede ja puude vahel. Joa äärealune on koopataoline, siis aga jookseb vesi rahulikult kõrgete liivakallaste vahel edasi mere poole. Ülalpool juga on tükk maad karestikud, nõnda, et õige ilusa kõrguse saaks, kui vesi korraga, karestiku alguses juba, alla langeks. Astume ojasuu lähedal mööda kive üle oja. Veel leiame mõne väikese veesoonekese; neist sünnitab üks kevadel 2—3 jala kõrguse ilusa joa, kus vesi päikesepaistel sätendavate suurte tilkade ojana alla langeb. Selle järele, kuidas meie Türisalu kallast tahame kohe vaadata, kas ülalt või alt, peame ühel kaldal asuva talu juures oma sammud seadma, sest siin algab järsk tõus. 1—2 versta on mereäärne kõrge kallas pikk. Talu juures on viimane võimalus siitpoolt alla ja üles pääseda. Läheme kalda alla. Paemürakad siin ja seal maas; mõnigi neist kataks terve suure toapõranda. Ühes kohas kaldaveereng niisuguse paega pooleni kaetud — liig libamisi põrand, et sealt üles minna! Mereveest paistavad silma suured raudkivid. Tingimata on veel mõni ilmasõjaaegne miin jälle parajasti välja uhitud; mõnikord leidub neid paar tükki korraga. Miinid tehakse rannavalve poolt küll peagi kahjutaks. Siiski ime, et ainult mõni kohalik inimene seal ümbruses lõhkevast miinist tükkideks kistud. Igatahes on tormiga kardetav miinide pärast. Kuid vaadeldgem kallast. Esmalt on veereng pika maa peal metsaga kaetud. Ilus on see mets sügisel päikesepaistelise ilmaga. Puulehed on juba oma suvise haljuse kaotanud. Mitmejumelises säras paistavad nad seal. Ühed lehed on kollased, teised alles haljad, kolmandad punased. Pihlakate punetavad marjakobarad paistavad iseäranis veetlevad. Ja ülal kaldaäärel ripnevad paerahnud, mille hallile olemisele sügisene päikesekuld ka oma iseäralise õrna ilme annab. Kõik nii ilus, nii mahe silmale!... Siis jõuame juba ülalkirjeldatud maanina juure, kus tükk maad täiesti järsk kaldakülj paljastunud

*
**Tõusev, võsaga
 kattunud kallas
 ülal ripneva
 paekaljuga.**

Vaade Türisalu
 sihis.

*

ja mõneski kohas üsna värske allavarisemise jälgi näha on. Ilus on aga see punakas, ülal hallide paekaljudega järsk kaldasein, mille kõrgus kuni 20 sülda. Imestusega vaatled, kuidas taimekasv igas võimalikus kohas katsub asetuda; siin ja seal ripnevad lehtpuukesed nagu tänava poole laskuvad lipud majadel. Langeb mõni puu alla, hakkab sealsamas jälle uus võsukene juuri ajama.

Huvitav on Joalt, Keila jõesuust, lootsikuga merd mööda Türisalu kalda alla sõita. Nagu suur mägi, mis merest korruga kerkib, paistab see kallas. Esmalt ilusa metsaga kaetud veereng; siis, maanina juures, muutub veereng ikka järsumaks, maakihid paljastuvad täiesti, mets ei saa enam kasvada, üksnes mõni puukene-põõsakene on siin või seal. Ülal kaldaäärel jalutavad aga rahulikult läheda talu üksikud

lehmad — vähe puudub, et nad alla ei lange. Ei lange ometi aga mitte. Kes tahab ülesronimise võimatust näha, see vaadaku Türisalu kalda pealt alla ehk alt jälle üles. Igapidi jääb Türisalu või Sääre kallas vaatamisväärilisemaks kohaks kodumaal. Suvitajatele peaks tunduma männimets, oja kõrge kallas, 1½—2 versta eemal olev Joa — kõik nagu paradüis. Kahju, et liigipääsmine väga kerge pole. Väana jaamast Naage küla kaudu ilma teeta ehk külavahe teed mööda 4—5 versta, Keila jaamast 14 versta. Kes aga Keila-Joa ilu käib nautimas, selle asi jääb poolikuks, kui ta Türisalu kõrgel kaldal jääb käimata. Joalt, Keila jõesuust, minna kõrge kalda alt läbi ja Naage poolt kõrget kallast mööda Joale tagasi tulla, on kokku umbes 6 versta.

MONTROSE.

Norra kirjaniku SVEN ELVESTAD'i roman. Eestind. E. J.

19

XXXVIII.

Tema eminent.

Oli vaikne õõ politseis. Vahitoas viibisid ainult mõned politseiametnikud. Teel vangikongi jäi Asbjörn Krag pimedas käigus seisma ja küsis üht vahilolevat kordnikku:

„Kui kaua olete vahil olnud?“

„Kella kaheksast kuni kaheteistkümneni õhtul ja kahest kuni siinamaale.“

„Olete salapolitseinikku Kelleri näinud siit mööda minevat?“

„Jah, mitu korda. Ta viibis kaua Arnold Singeri juures. Viimast korda lahkus ta sealt kohe peale seda, kui ma vahile tulin. Siis läks Keller siit mööda ja läbi ukse pahemale poole välja.“

„Kuidas oli ta riides?“ küsis Krag.

„Riides?“ Kordnik ei näinud mõistvat... „Tal oli pruun khakiülikond seljas,“ ütles ta.

Kordnik, keda Krag kõige enne kohtas vahitoas, jutustas talle, et ta umbes kell üks öösel oli mõned sõnad vahetanud Kelleriga. Keller olevat väga liigutatud olnud külaskäikudest Arnold

Singeri juure. Ta oli vang, teist korda külastanud ja tahtis jälle tema juure minna, niipea kui haige on ühe tunni puhunud. Keller oli midagi öelnud eelseisvaist paljastusist, psühholoogilisest mõistatusist, haruldast roimaritüüpidest ja midagi sellesarnast, ning üldse olnud väga ärritatud.

Krag kuulas neid teateid teel Arnold Singeri kongi, ilma et need teda iseäralikult näisid huvitavat. Temal oli väga palju iseoma mõtetega tegemist. Valvurid, kes teda saatsid, kuulsid teda poolvaljult enesele ütlevat:

„Ma poleks seda ehk mitte tohtinud julgeda... kui ainult õnnetust ei oleks juhtunud.“

Arnold Singeri kongi ees jäid nad seisma.

Krag haaras ukseingi.

„Uks on lukus,“ ütles ta.

Vanglavaht naeris.

„Jah, muidugi on lukus,“ ütles ta, „teie võite ometi arvata, et Keller on nii hoolikas olnud ja selle enese järel lukku pannud.“

„Keerake lahti,“ ütles Krag.

Vanglavaht kõlistas võtmetega.

„Vaene haige vang on muidugi väsinud nüüd,“ ütles ta. „Kas teie ei võiks homseni oodata?“

„Keerake lahti,“ ütles Krag jälle.

Kui uks avati ja politseiametnikud kitsasse kongi astusid, silmasid nad ootamatut pilti. Kahvatus hommikuvalguses, mis läbi akna tuppa tungis, nägid nad põrandal lamavat poolalasti meest nagu surnu.

Krag ruttas tema juure ja kummardus tema üle, kuna teised tagasi põrkasid ja kivistunult seisma jäid.

Peale kiiret uurimist tõusis Krag püsti. Tema silmad välkusid rahuldatuselt.

„Ei mingit hädaohtu,“ ütles ta, „see on ainult möödaminev minestus. Tooge vett ja konjakit.“

Kuna üks vaht jooksis nõuetava järele, kummardusid teised minestanu üle.

„See on ju Keller,“ karjusid kõik nagu ühest suust.

„Ja muidugi on see Keller,“ vastas Krag.

„Aga Keller lahkus enam kui kahe tunni eest vanglast.“

„Ei,“ vastas Krag, „ta on kogu aeg siin lamanud.“

„Aga ma nägin teda ise oma siimega. Ma teretasingi teda.“

„Poolpimedas koridoris. Kas võite vanduda, et see oli Keller?“

„Khakiülikond,“ algas teine.

„Kas teie ei mõista siis, et see oli vang, kes ära läks, Arnold Singeri ülikonnas.“

Mees, kes Kragiga esmalt oli rääkinud, segas jutusse.

„Nüüd mõistan ma, mis teie mõtlesite ette jõudmisega,“ ütles ta. „Arnold Singer jõudis nii siis kaks tundi ette?“

Krag nikutas peaga.

Mees tähendas minestanule.

„Teadsite teie seda?“ küsis ta.

„Ma aimasin seda,“ vastas Krag, „kuid ma lootsin midagi muud ja kartsin hetkeks halvemat.“

Nüüd tuli vanglavaht konjakiga.

Mõne sekundi pärast lõi salapolitseinik Keller silmad lahti. Esimene, mida ta segane pilk kohtas, oli Kragi sõbralikult naeratav nägu.

Äkitselt kargas Keller püsti.

„Võtke ta kinni!“ karjus ta.

Krag pani rahustades käed tema õlgadele.

„Seda oleksite teie pidanud kahe tunni eest hüüdma,“ ütles ta.

Mõnj tund hiljem, kui elu politseis oli täies hoos, võisid kordnikud, kes juhuslikult läksid läbi salapolitseinikkude toa, kuulda Kragi kontoris suurt kära.

See oli Keller, kes sees märatses. Krag katsus teda vaigistada, kuid see polnud võimalik.

Esiteks tegi Keller enesele koledaid etteheiteid, mis olid võrrestitatud sarnaste vandumistega ning väljendustega, nagu: idioot, tõbras, lambapea jne.

Et ta sellega katsus iseloomustada ainult iseene ülespidamist, piirdus Krag sellega, et vahetevahel kartlikult vasturääkiva „Na, na“ vahele pistis.

Viimaks haaras Keller humniku täiskirjutatud paberid, mis lamasid laual, kiskus need tükideks ja viskas söekasti.

„Ptüü, kurat,“ ütles ta, „seal lamab kõik see literatuur. Muidugi oli see selle mehe haruldane ettekanne, mis mind pettis. Kujutlege omale, et ma tõesti olin võrku läinud, et ma olen sisse kukkunud kogu sellesse lobisemisse psühholoogiast ja muust, millega korralik salapolitseinik ei peaks üldse mitte tegemist tegema. Nüüd mõistan ma ka, miks tunnistuses ikka puudusid positiivsed seletused. Ta ei võinud üldse mingid seletusi anda.“

„Ei,“ vastas Krag, „sest et ta polnud mingisugust kuritegu toime pannud. Tema siht oli teid iseloomustavas khakiülikonnas siia-sinna saata, et kõik usuks, et see teie olete, kui ta ise kolmat või neljat korda marssis teie ülikonnas läbi ruumi. Tänu pimedusele, õnnesust see talle ka.“

Keller haaras oma kaelast.

„Ja mees oli tugev.“

„Ja tundis võtet,“ ütles Krag, „ta on anatoom. Ta teadis, kuidas inimest uimastada.“

„Ja mina ei uskunud midagi muud, kui et ta on nõrk ning haige mees, poolsurnud vabatahtlikust näljutamisest.“

„Ta on paastudega harjunud,“ vastas Krag.

Sama päeva enne lõunat kell kümme lasti Krag piiskop Marny töökabinetti. See oli suur, uhke ruum, täis vana mööblit, kivitrukilpilte ja raamatuid. Ennelõunane päike paistis suvisoojalt ning säravalt läbi lahtise palkonikukse. Oli õieti esimene õige suvipäev. Akna all pargis kohisesid puhkenud puud tuule käes, täis lõhnavaid aroome. Lähj selge, heleda õhu hiilgasid kullatud kirikutornid.

Aupaklik, pehmetel taldadel kõndiv teener oli jätnud Asbjörn Kragi üksi suure tuppa. Oodates tundis Asbjörn Krag selgesti seda rahu ja kokkukõla, mis heljusid nende seinte vahel. Kõik hingas vaikust ning aristokraatlist tagasihoidlikkust, midagi ei olnud siin kuulda ruttavast ning närvilisest olevikust. Raamatukapp oli täis raamatuid tumedais ja soliidseis köidetes. Hiigla mahagoonikirjutuslaud seisis oma raskeil jalgel, nagu oleks ta sinna igaveseks istutatud. Hallidest ning ühetaolisist seinte joonistusist vahtsid möödunud aastasadjad võõra peale. Ainukene, mis valgustas seda tõsidust, oli suur kauss kevadelilledega tema eminentsi istme ees.

Piiskop laskis ennast oodata.

Krag kasutas ooteaega raamatute pealkirjade uurimiseks.

Oli peamiselt teaduslik kirjandus. Iseäranis puutus talle silma üks raamat, mis kandis pealkirja: *Roimariitööbid Shakespearel. Armand Montrose*. Kuna ta raamatut lehitses, astus piiskop sisse.

Piiskop Marny polnud veel vana mees. Krag polnud teda ilalgi näinud, leidis aga, et piiskopil oli midagi, mis tuletas meele seda töötuba. Midagi tagasihoidlikku, suursugu vanamoodi, tolle kirjeldamatu sõbraliku ning inimliku halastuse lisaga, nagu seda sageli leitakse tõesti väljapaistvate vaimulikkude juurest.

„Nagu ma näen,“ ütles tema eminent. „hoiate käes raamatut, mis minu õnnetu sõber, abt Montrose, on kirjutanud. See pole mitte ainuke teaduslik töö, mis ta on kirjutanud. Tema kuulub õieti rohkem teadusele kui kirikule. Ma ütlen seda kahetsusega, ehk ma küll kindlasti võin oletada, et ta just neil päevil oli otsustanud oma valiku ja valinud teaduse. Täna on meil kaks kümnesneljas. Poleks kõik need koledad asjad juhtunud, oleksin teda täna sel ajal võinud oodata.“

„Ta tuleb,“ ütles Krag.

XXXIX.

Abt Montrose tagasitulek.

Tema eminent palus Kragi istet võtta, ja istus ise tema vastu mugavasse tugitooli.

„Rõõmustab mind väga,“ ütles ta, „et poliitsei energilised juurdlemised on tagajärgi kannud. Kui ma teid õieti mõistan, on meil varsti jälle rõõm abt Montrosset endi keskel näha. Loodan, et temaga ei ole midagi tõsist juhtunud. Et kõik näib juba selgitatud olevat, pole ehk enam tarviski teile kirja näidata, mis abt Montrose on minule kirjutanud?“

„Siiski,“ vastas Krag. „Ma olen kirja pärast siia tulnud. Ma pean seda erakordselt tähtsaks. Ma loodan, enne kui tund möödub, juhtub midagi, mis lahendab kogu selle asja rahuldavalt. Kui see midagi aga ei juhtu, usun ma siiski, et kiri on viimane otsustav lüli minu tõenduseahelas.“

„Rõõmustab mind tõesti, et teie peate kirja nii tähtsaks,“ vastas tema eminent tänuliku naeratusega, „siis tean ma igatahes, et ma pole teid asjata tülitanud.“

Piiskop avas kirjutuslaua sahtli ja otsis paberite vahel.

„Kiri on täiesti isiklik,“ ütles ta, „sellepärast olen ma siinamale kaabelnud selle juures, et see võiks politseile kasulik olla.“

„Kirja sisu ei ole ka mitte nii tähtis, vaid kiri ise kui niisugune.“

„Ahaa, jah, sarnast asja mõistab politsei paremini, kui mõni vana preester. Kirja sisu on lühidalt järgmine,“ jätkas piiskop kirja avades, „abt Montrose palub minult jäbirääkimist, sest et tema on nõuks võtnud lahkuda kirikust, et ennast üleni pühendada oma teaduslikele uurimistele. Ta palub mind teda vabastada kirikulistest sidemetest. Ta kirjutab, et tema otsus on kõikumatu ja lisab, et olud on sarnased, mis teevad otsuse muutmise võimatuks. See kiri on kirjutatud õhtul enne kahetsemisväärt juhtumist abti raamatukogus. Pean tunnistama, et Montrose juba varemil juhustel on mulle sedasama kavatsust ette kannud, ja et ma siis olen teinud, mis minu kohus mind käskis ning püüdnud teda tagasi hoida sellest tähelepanuäratavast sammust. Kui ma selle kirja sain, nägin ma, et pole enam mingit muud valikut, sest abt Montrose kuulub tahtejõuliste inimeste sekka, keda võimatu on kõigutada oma otsuses. Sellepärast jõudsin otsusele, et ei ole teist teed, kui see side lahendada kõige sündsamal kombel. See on ju nimelt meie kiriku tugevus, et ta rohkem arvestab inimeste elu möödapääsmata juhtumistega, kui selle ilma teised kirikud. Siin on kiri, mu herra.“

„Õeldu tõestab juba,“ ütles Krag, „et kiri on lõpulüli minu tõendusahelas. Ja mind rõõmustab see, et abt Montrose võib loota andeksandmist, mis arvustab kõiki inimelu raskusi mõistlikult ning lahkelt.“

Tema eminentis langetas jaatavalt pea.

Krag luges kiirelt kirja läbi, mis ei sisaldanud midagi muud, kui seda, mis piiskop juba oli lühidalt edasi annud. Sellepeale võttis ta taskust väga tugeva suurendamisklaasi ja ühe noore naise päevapildi — sellesama päevapildi, mis ta oli leidnud tollel ööl abti raamatukogus. Ta uuris natuke aega niihästi kirja kui päevapilti väga täpselt suurendamisklaasi läbi.

„Kas kahtlete käekirja ehtsuses?“ küsis piiskop.

„Oh ei,“ vastas Krag. „Kui abt Montrose teile seda kirja õhtul kirjutas, määris ta juhuslikult pöidla tindiga. Suurendamisklaasi abiga leiain nimelt sellesama pöidla jälje üsna all kirja paremas nurgas. Seesama jälg on ka, kuid palju selgemalt, päevapildi pahemal küljel. See päevapilt leiti abti röövitud raamatukogus. Kui mõni tund pärast seda üht meest kuriteos kahtlustati, sündisid tema näpujäljed kokku jäljega päevapildil. Mõistate, mis see tähendab?“

„Ei, ma pean ütleva — —“

Krag pani päevapildi piiskopi ette.

„Üks noor naine,“ ütles piiskop, „noor ja sümpaatiline nägu.“

„Tema nimi on Clary Singer,“ ütles Krag, „ja see naine on süüdi selles, et abt Montrose on teile selle kirja kirjutanud.“

„Aa, ma hakkam aru saama — —“

„Aga,“ jätkas Krag, „et teie eminentis saaks selge pildi kogu sellest asjast, on tarvilik, et ma kordaks kõike seda lühidalt. Asi on avalikkuses nii suurt ärevust sünnitanud, nagu see alguses ei väärinudki. Alguses polnud nimelt muud midagi, kui üsna harilik, toores sissemurd. Olud aga muutusid nii, et ühele kuriteole järgnes teine suurem. Üldse on Montrose lugu iseloomustavaks näiteks, kuidas iseeneest üsna selge asi võib muutuda keeruliseks, kui ta seguneb teise, mitte sinna juure kuuluva asjaga. Montrose lugusid pole mitte üks, vaid kaks, mis neil päevil on üksteise kõrval joosnud ja arusaadaval viisil politseist ning avalikkusest segatud. Midagi sarnast võib kergesti ette tulla suures linnas, kus inimesed ja sündmused ristlevad üksteisega katkestamatult. Enne kui ma edasi lähen, on mul teie eminentisile tunnistus anda iseoma arvete õienduseks. Ma olen kedagi enesega siia kaasa toonud. See keegi viibib kõrvaltoas ja kui nii kaugel on, luban enesele teie eminentisile seda isikut esitleda.“

„Mulle teeb rõõmu seda isikut tundma õpida,“ vastas piiskop sõbralikult. „Õieti olen väga ärevil selle haruldase asja järgi kuulma. Palun, jätkake, mu herra.“

Selle asemel aga, et jätkata, jäi Krag hetkeks kuulutama.

„Kõlistati,“ ütles ta.

„Ärge laske ennast sellest segada,“ ütles piiskop, „võõrad ootavad eestoa.“

„Ma tahaksin siiski teie eminentisile nõu anda kuulata, kes praegu on tulnud.“

„Nagu arvate. Ma mõistan, et teil on iseäralik siht.“

Ta vajutas elektrinööbile laual ja silmapilgu pärast astus livrees teener sisse. Tema näol olid äärmise segaduse jäljed.

„On seal keegi, kes tahab minuga rääkida?“ küsis piiskop.

„Jah, üks herra... ma arvan, kadunud... ma — —“

„Kes, mu armas Morten Philipp,“ küsis piiskop uuesti.

„Herra abt Montrose,“ vastas Morten Philipp.

„Saada abt sisse,“ käskis piiskop ja tõusis ärritatult püsti.

Abt Montrose astus sisse mustas mantlis, nagu preestrid seda harilikult kannavad. Suured sinised prillid varjasid tema silmi.

„Astuge ligemale,“ ütles piiskop, „teie tulete ju nagu olevus teinepoolt hauda.“

Ka Krag oli püsti tõusnud ja silmitses abti. Montrose ei liikunud paigast.

Seal läks salapolitseinik tema juure ja sirutas talle kätt.

„Armas Arnold Singer,“ ütles ta, „võtke oma prillid rahulikult ära, tõde on juba tulemas.“

Abt Montrose näis seesmiselt võitlevat. Seal võttis ta kiirelt prillid ära ja astus kindlate sammega täide valgusse. See oli Arnold Singeri kahvatu nägu ja tema säravad silmad, mis Kragile algusest olid silma torganud.

„Jah,“ hüüdis ta, „nüüdsest peale ainult tõtt ja muud mitte midagi. Mina olen Arnold Singer. Aga vangi ei lähe ma enam tagasi.“

„Seda ei pea teie ka mitte,“ vastas Krag, „õiged kurjategijad on leitud ja saavad varsti oma palga. Ma arutasin tema eminentisile just parajasti, et nüüd ei ole teha muud midagi, kui tegevusse panna seda inimlikku halastust, mis parandab haavad ning toob õnne tagasi. Teie olete küll juba kannatanud politsei eksituse läbi. Teie olete väljaspool hädaohtu.“

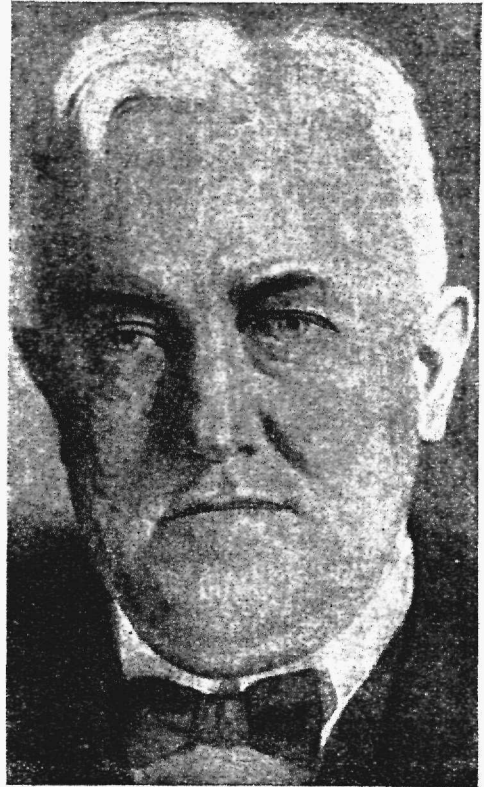
Piiskopi poole pöördes jätkas Krag:

„Selle herra tulek teeb asja täielikuks. Pean ma jätkama? Hea küll, võtke istet, armas abt Montrose, minu jutustus on mitmes suhtes teie lugu. Palun teid mind katkestada, kui ma midagi ütlen, mis ei vasta tõele.“

Nii siis, mu herrad, abt Montrose on kolme aasta eest alistanud elu ning armastuse seadustele ja abiellunud Clary Whistiga, „Kuld Paabulinu“ peremehe tütreaga.“

Abt Montrose seisis ikka veel vaikselt. See oli siis tõsi.

„Juba seekord,“ jätkas Krag, „algas ta kahekordset elu, mis vast ei olegi nii kuulmatu haruldane preestriseisuses, nagu seda heameelega tahetakse uskuda, ja mis ühest küljest rahustas tema nõuet — elada oma isikliku elu — ning teisest küljest ei rikkunud välispidi tema väljapaistva õpetlase ja vaimuõiku seisukohta. Tema naine tundis teda ainult kui tublit ja kunstist huvitatud töolist, kes nii ilusti ja fantaasiarikkalt oli maalinud tema isa hotelli. Nad elasid täiesti õnnelikku perekonnaelu. Igal hommikul saatis naine oma meest tänavraudteele; igal õhtul, kui ta koju tuli, läks ta temale rõõmust särades vastu. Laps ülendas veel nende õnne. Mul ei maksa aega kaotada üksikasjade arutamiseks, kuidas õnnestus abt Montrosel oma kahekordset elu varjata. Vististi oli tal kusagil linnas mõni salajane pelgupaik, kus ta igapäev, kui tema viibimine abti korteris polnud tarvilik, oma riideid vahetas. Ma näen teie näost, abt Montrose, et ma õieti olen arvanud. Ma ei tarvitse ka edasi maalida, kui kole piinlikuks läks ajajooksul niisugune kahekordne elu. Teadus ja teie amet pidasid teid kaua kinni, kuid viimaks võitis elu ja teie otsustasite purustada sidemed kirikuga ja selleks pöörasite oma sõbra, tema eminentsi poole, siiski ilma tõsist põhjust avaldamata. Teie suhted kirikuga oleks ka lahendatud vaikselt ning ilma kärata, kui mitte poleks juhtunud ennenägematu lugu, mis andis teile põhjust talitada kiirelt ja seal kirjutasite tolle kirja piiskopile.“

P.-A. Ühisriikide presidendikandidaat Davis, kellel praeguse presidendi Coolidge'i järele kõige enam lootusi on presidendiks saada. Demokraatlise partei konverentsil sai 105 (!) hääletamise järele Davis nõuetava kahekolmandiku hääli. Teda peetakse õige kahvatuks isikuks ja, võib olla, saabki ta selle tõttu presidendiks. Ta hoiab „wilsonismi“ poole, s. o. vaate poole, et Ameerika peab oma nina Euroopa asjadesse pistma, niipea kui see sealsetele kultakuningatele kasulik on.

Seal sünnib, et kuritegu satub teie saatusse. Ja kuritegu ripub jälle teie kahekordse elu avalikuks tulekuga koos.

On mul õigus?

Hea, nüüd oleme jõudnud õhtuni enne riisumist teie raamatukogus.“

(Järgneb lõpp.)

KODUMAAD TUNDMA ÕPPIMAS.

VESTE.

Mitmetpuhku olid toonitanud meie kõrgema poliitika tegijad ja tegelased, et mis inimesed kipuvad välismaale ekskursioonitama ja lõbureisitama, rännaku mööda kodumaad, õppigu kodumaad tundma ja armastama. Ka vaunita jääb siis koju. Saab tsirkuse artistidel teda seda rohkem välja viia.

Eriti põhjalik küsimuse käsitus oli mul kord kohvikus ses asjas oma koolivennast majoriga. Ta sai päris ägedaks. Ka mina sain ägedaks. Tõime vastastikku argumente, tema kodumaa poolt, mina välismaa kasuks. Hakkasime võrastermajast ja öövarjust peale. Arvasin oma opponendi kohe vaikima panevat, kui ette tõin.

kuis ma Viljandis „suures“ võõrastemajas telefoni kaudu numbri ette tellisin, 12 tundi enne oma sinnajõudmist, ja kuis mulle päralejõudmisel pesuta voodi anti, kuis unine tüdruk lõpmatu vastumeelselt minu linade nõudmise peale pööningule ronis — oli kesköö — ja sealt lõpuks tunni poolteise pärast niisked linad alla tõi, neid andis mul siis oma ihusoojusega iga keerrangu ja pöörangu juures kanneltlööval endisel vedrumadratsil tundi kolm enne kuivatada, kui midagi magamiskõlvulikku välja tuli, aga selle ajaga oli ka varsti ööst hommik saanud; sedaviisi oli läinud ka kellegi tuttava käsi mõni päev varem samas hotellis ning meie mõlemad maksime sarnase lühikese ja märja öö eest kumbki oma 300 mk.

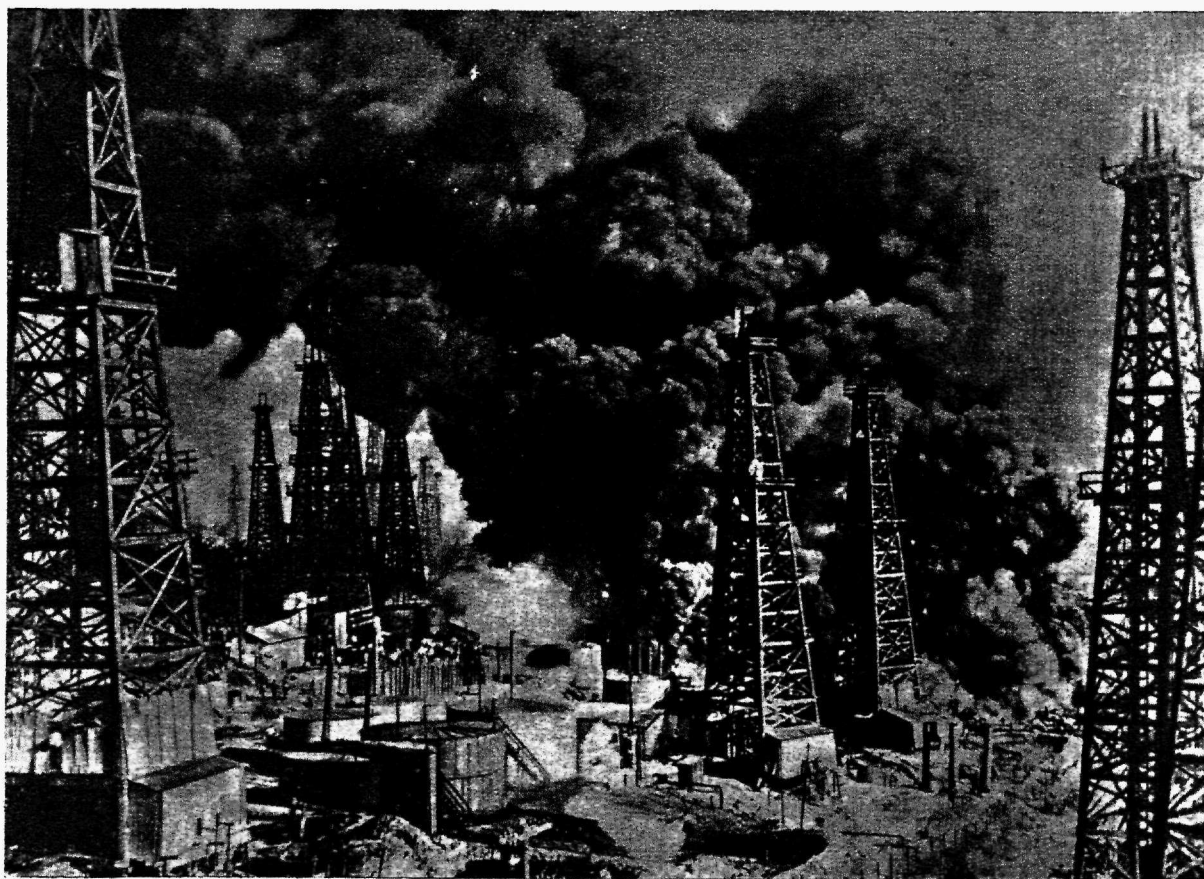
Minu vastuvaidleja major arvas, et see on üsna tühine asi — temal laskekraavides tulnud ja õlnud — noh, kui „Kroonu onu“ peale hakkab, siis pidagu tsiviiliseks suu, pealegi sain majorilt palju noomituse: mul ei olevat patriotismi ega rahvastunnet, ma ei mõistvat eestlase hingeelu jne., sest kes siis paneb eesti tüdruku enese asemel keskööl pööningule ronima, see

olevat täiesti meie rahvuslike traditsioonide vastu, mees ja poiss pidavat ronima jne.

Poolmahalööduna tõi veel ette tolle raisatud 300 mk. — kuna mul käepärast oli näide, kuis Saksi Schweitsis üleval mäeharjal, kus ühtki võõrastemaja konkurentsi olemas ei ole ja öö peale tuli, kuis üks abielupaar seal 75 E. marga eest toa sai kahe voodiga ja — linad üsna laudlina moodi ja kuivad kui Kroonu onu silmad veest — niisugused peened, väikest ruutu toinud linad, et pane nende peal terve väikelaste kolonij pisemate klass pärast vannitamist tamkat lööma. Viimase võrdlusega kaotas majori silmis sootuks oma positsiooni: ta kõhatas aimult, kuid väga hävitavalt.

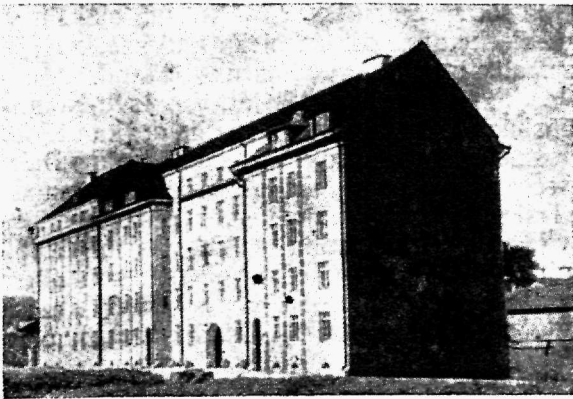
Alistusin. Pöörsin meelt, võtsin appi lauliku salmi: „Warum in die Ferne schweifen, denn das Gute liegt so nah“, tuletasin meele lause meie klassikakirjandusest, vana Körberi ajalooramatust: „sellepärast ära hakka rumalast peast maailma mööda kolama“ ja võtsin nõuks kodumaad tundma õppida ja armastama hakata.

Et juba põhjalik olla äralaidetud maailma ja Euroopa kauguste põlgamises, hakkasin ko-

Kalifornia õilalike tulekahju.

Kahju hinnatakse umbes 100.000 dollari peale.

Ehitusühingute „Ametnikkude kodu“ ja „Kodu“ poolt ehitatud elumaja, milles 32 korterit. Ehitus läks maksma kokku 30 mil. m. Maja asub Politseiaial.

dumaa tundmaõppimises kõige lähemas ümbruses peale. Selleks tahtsin kusagile laskuda, et siis rahulikult peale hakata. Otsin pileti kõige ligemasse raudteejaama, et arutada seal oma olemist. Küsisin sõidukaardi Järvele. Vagunis. Rongis olid ainult koolilapsed, sõidukaarti revideerima tuli kornaga kaks meest: konduktor, kes ainult vaguni ukse lahti tegi ja aupaklikult seisma jäi, ja kontrolöör, kes ise kaardi läbi vaatas ja läbi plõksutas. Mõtlesin, et mis jaoks k a k s meest? Sõit odavamast odavam, maa lühemast lühem, sõitjad lapsed lapsesamad — mis piletitähta sõitu siin veel teha? Vanasti oli Piikva-Valga teel küll kombeks „moshnaga“ sõita, s. o. maksid konduktorile poole pileti hinnast hõberahakestega kinni ja ei hakanud piletikassatagust tschinovniku herrat ega ennast sabasseisuga tülitama. Nüüd aga langeb piletitähta sõitja trahvist üks neljandik konduktori lkasuks, kes sõitjat trahvib, s. o. ta saab sama palju enesele kui pileti maksab, terve pileti hinna ja puhtseaduslikul teel, kuna vanasti sai ta „moshnaga“ sõitjalt ainult poole ning pidi selle eest sarnase sõitja oma vastutusele võtma ja oma südametunnistust kulutama. Juurdlesin ja hakkasin juba sarkastiliseks saama: et see on see ametnikkude „vähendamise“ ja raudtee eelarve „tasakaalu viimine“, aga mu vaimusilma ette kerkis minu majori vali vurr ja ma leidsin, et asi on korras ja kontrolli olemasolu on tingitud puhtast armastusest ning kaastundest: kontrolöör armastab oma vana raudteed ja ülemus tunneb temale kaasa ja nõnda on kodumaal natuke armastust jälle rohkem.

Olin Järvel. Nägus, tulevikurikas, ületalve kerkinud asundus. Majad kutsuvad. Sain kätte ühe kirvetöölise, kes mulle paberossi eest kõigi seal olemasolevate majade kohta teateid andis. Mul oli ju nõu siia elama asuda ja seks on vaja

korterit. Selgus, et ainult kahte majja on veel võimalik asuda. Läksin ühte. Kaks ilusat tuba, tuliueed, ehituslaenu abil ehitatud — aga köögi-kene ühine, klotetikene ühine, eeskoda ühine, vann ühine, hääled ja müra õhukese vaheseinakese abil ühised — ahaa, „ühendus teeb tugevaks“, mõtlesin omaette, kuid et majaomanik ka mu rahakotti ühiseks tarvitamiseks soovis, nõudes aastaüüri ette, 6 tuh. mk. kuus, siis jätsin piimliku näoga jumalaga. Vaatasin veel teist saadaolevat. Siin kõik omaette, ei midagi ühist teistega, suured toad, püst-, palkidest“ maja, aga alles saamisel, saab valmis siis, kui mina aastaüüri, 8 tuh. kuu, ette maksan — aga küllap siis seski majas, kui ehituslaenu kontrollkomisjon maja üle on vaadanud, vaheseinad ja ühised asjad ilmuvad, milleks muidu need toad nii haruldaselt suured? Et peremeest juures ei olnud, siis oli jumalagajätt üsna lihtne.

Enam tundma õppida ei saanud, kes oli liig kallis, kes ei soovinud võõrast inimest oma katuse alla, kellel jälle maja alles pooleli. Sõitsin kõva kontrolli all Tallinna tagasi, et hoogu võtta uueks ekskursiooniks.

Kogusin tarvilit kirjandust: lõikasin mitme päeva lehtedest kõik Nõmme korteripakkumiskuulutused välja ja sõitsin. Jälle juhtusin süütlaste rongi. Taas kontroll. Jõudsin süda-Nõmme. Mets mis mets, nagu ette kiidetud: üks krunt ja üks puu, väike männi vaenelaps või kidur lesk krundi keskel, muud puud puha majadeks ja kuurideks muutunud, nagu ühe õige puu kohus ja otstarb. Äärte pool aga ka vastupidist. Astun esimese kuulutuse järgi ühe vene eide juure sisse. Kaks räpast tuba ja leilivõtmise palkon — ühes mööblimõistatusega — 30 tuh. kolme suvekuu eest. Satun teise eide juure. Suures venelastest kubisevas üürikasarmus kaks tuba, köök, läbikäimine ja vanamoori toahais ühine, vist ka midagi mööblit — 35 tuh. kolme suvekuu eest. Kolmas. Tallinna turuäärsel pudukaupmehel siin 4 korterit á 3 tuba ühes majas, igaüks 40 tuh. suve pealt — käskisin omanikul viimse päevani seda hinda oodata. Neljas. Korralik korter uues majas, aid ümber, 12 tuh. kuu. Viies. Aastaüüri ette: muidu 3½ tuh. kuu, suvekuud 10 tuh. kuus. Kuues, seitsmes — ei saanud kusagil laskumisega hakkama. Sõitsin tagasi. Rongi ära saatmas — ei olnud hootunni rong, vaid tühi — oli jaama platvormil 4 ametmeest: punamüts jaamaülem, kontrolöör, ülemkonduktor ja konduktor. Muist jäi maha, muist hüppas peale, jätkus neid igale poole. Mujal maailmas olevat jaamu, kus üks mees on kõik kokku: roopakoputajast kuni telegrafistini, piletimüüjani ja jaamaülemani — aga see on mujal ja „mis sa kolad mujal, kui hea asi

tolgendab nina ees" ütleb eespool tsiteeritud laulusalm.

Tegin uue sõidu, kaugemale, alatud liini mööda, Pääskülla, laskmata end kohutada seal asumust vangilaagrist ja lähedasest rabast. Mõningad aadressid peas ja taskus. Kõigepealt otsisin juhatatud talu üles — lähemale maale ja mullale. Tuli minna üle raba viiva hädatee. Kerkis ette üksik talu, muiates vastu klaasrõduga. Perenaine näitas kolme tuba, ühes vastuvaidlematud lutikatapmise mälestused savist soojal seinal. Need ei olevat lutikaist, seletas perenaine, vaid mullused suvitajad olevat seal „ei tea mis teinud“. Perenaine näitas veel teist tuba — kolmat ei tahtnud ma enam vaadata — ka rõdu sai oma silmaga nähtud: pehkinud, 9 kuud küürimata põrand — kõik kokku 30 tuh. mk. suve eest; mööbli võid ümberkaudsest haost ja mätastest ise teha. Jätsin raske südamega selle lahke perenaise igaveseks jumalaga ja suundusin ühe mammi poole, kes aidviljaga asja tegi. Ta tahtis ühe toa+köögi+rõdu eest 25 tuh. mk. suve eest. Minu rahakott pigistas oma suu kinni nagu konnakarp, kus elanik sees ning jäi sesse olekusse kogu mu rännakute kes-tes mööda mainitud liini. Ei päästnud mind Pääskülagi.

Ei leidunud laskumispaika ei Järvel, Nõmmel ega Pääskülas ka mitte teist- ja kolmatkordistel uurimiserännakuil. Ma ei saanud siit servast kodumaad lähemalt tundma õppida ning jäid mul need inimesed armastamata. Ei olnud see minu süü. Minu rahapaun dikteeris mu laskumiskoha, seni läbikäidud kohad aga ei tulnud temale sugugi vastu. Siiski, midagi ma ikkagi tundma õppisin: peavarju omanikud on väga kinnine ja armukade rahvas oma pakutava kauba suhtes: ainult osa neist kuulutab lehes, mitte ükski ei vastanud mu kuulutuse peale ja mitte keegi ei anna kuulutuses korteri hinda teada, isegi aadressi märgivad sageli umbkaudse ümber nurga ja salapärase — just kui oleks meil tegu Kaukaasuse mägiröövlitega, kes kinnipüütud perekonna liikme lunastusraha käsevad viia sinna ja sinna kivi alla või kaljuprao vahele. Eriti rinaldiinlikuks osutus üks habemik venelane, kel villa Pääskülas. Ma uurisin tema konksud välja. Ta kuulutas „Rev. Botes“, et suvekorter, 3 tuba ja köök, on saada uues majas, teateid saavat Pääskülla jaamaülemalt. Jaamaülema juhatause järgi leiad lõpuks verstapikkuste eksi-rännakute ja ilmsüüta vastutulijate tülitamise järele maja üles. Nüüd selgub, et hinna teada- saamiseks pead Tallinna tagasi sõitma ja astu- ma sinna ja sinna poodi selle ja selle turu ääres. Poes alles selgub, et habemik nõuab mainitud korteri eest suve pealt viiskümmend tuhat marka! Kes vaidleb nüüd veel vastu, et meil

ei ole röövliromantikad? — Kui ma oleksin vä- lismaile kolama läinud, oleks mul see kena ko- dumaalik number tundmatuks jäänud.

Olin ma seni tagajärjetult Järve-Nõmme- Pääskülla liivas ümber tuustunud, ka Klooga kirksalu ebasoodused kätte saanud ning Baltis- kisse omad katsesarved kõrvetama ulatanud ja sedasi selle liini lõpetanud, pöörsin siia poole sel- ja, käändusin itta. Siin oli kahjuks jutt lühike: Piritale ma ei katsunudki: oleksin siin lihtsalt spordimeeste odade otsa või pommide alla sat- tunud või Tallinnast alaliste väljarändajate jalgu jäänud. Kosel oli mul üks vihamees ees: olin paljastanud tema üürinõudmise isusid ja kart- sin nüüd kättemaksu. Aga mõne katse tegin ikkagi: üks katse uppus tikutoosi, mida nime- tati korteriks ja teine kärvas villasse. Viimast peab kirjeldama veidi lähemalt: läksin kuulut- use järele Tõnismäele, oli seal üks maja, pea- aegu uhke kui see, milles elab Jaan Tõnisson. Süda hakkas mul tuksuma, et mis ma lähen nii uhkesse majja, aga läksin siiski trepist üles. Tuli vastu üks pastori lesk, ütles, et tal olevat Kosel villa väheste mööblitega ja see maksvat suve pealt — sadatuhat!!! Võngutasin pead ja mõtlesin kahetsedes: pidi see vana mamsel oma sajatuhandelise saladuse ka välja loobisema! Pärast jutustasin lugu ühele riigikogu liikmele, see lausus selle peale, et mingi ta p — — —, niisuguse ilusa kange sõna ütles. Jällegi, vä- lismaal oleksin kõigest sellest ilma jäänud.

Nüüd sihtisin läände, Rannamõisa poole. 25 tuh., 30 tuh. — mis siin palju sulge kulutada. Mis odavam, see seni teiste poolt juba ära võetud, kuni mina Nõmme sihis jändasin. Ühe mehega oleksin ehk saanudki kaupa, kui mul aega oleks olnud oodata, kuni tema hinnanõud- mispalavik Jaani- ja võib olla Jakobipäeva läh- nemisega oleks jahtunud — nii seal ja mujalgi käib mitme käsi: alguses anna 30 tuh., pärast, kui sul enam vaja pole ja keegi muu ka ei taha, siis pakutakse poole eest, kuulutataksegi: 15 tuh. Peatugem nüüd natuke mainitud mehel. Tal oli kuulutus lehes ja naine linnas. Kuulu- tus, muidugi hinna teadaandmata, juhatas ku- hugi poodi kassasse. Sealt sain naise aadressi. Aga hinda ei saanud naiseltki teada. Vist pere- konnas tüli, mõtlesin. Aga ei olnud tüli: naine andis täpse juhatause, kuidas üles leida saada olevat korterit, ja omnibussi sõiduajad ning hinna, 250 mk. edas-tagasi, teatas ka lahkelt. Muidugi mine. Naine lubas paari päeva pärast ise ka tulla ja ühe voodilogu kaasa võtta, kui ma tolle tühja maja ära võtvat. Tõusin varem üles, kui kogu talve jooksul, ja sõitsin. Nägin: keskelt lohus õlgkatusega, nagu setuka selg, maja, puuderägastikku kasvanud pikk, endine taluhoone, ühes otsas tontide rehi, teises

kaks madalat toakest ja keldritaoline rõdu, maja ümber endiste paekivilautade ja -aitade varemed, päris „mahajäetud maja“ — siia oleks pidanud direktor Noorlein õppereisi tegema enne „Mahajäetud maja“ lavastusele asumist. Ja majal trepitudi, treppingil määratu lõks, omatehtud, puust, ennem pörsapüüdmiseks kui rottide jaoks. Hirmu ajas peale. Vaatlesin kõik üle ja läksin peremeest otsima, veerand tunni tee uuest majast. Rässis see mees haavapakkudega. Küsisin mahajäetud maja hinda. Mehe hääles tõusis sõnatu ärevus, ta kõhatas, puhastas kurku, tegi keelepaeltega mingit mõginat ja ütles lõpuks: 25 tuhat. Erutus hääles aga kestis edasi. Tegi teine ettepanu maja vaatama minna. Vastasin, et mis tast enam vaadata, kui 25 tuhat. Käis peale. Läksime, vaatasime. Küsis, palju mina siis pakkuvat

ja kõhatas jälle mitut puhku. Vastasin: kümnetki oleks liig palju. Jätsin head päeva. Päris veel minu linna aadressi. Vastasin ja tegin minekut. Mees vaenekene jäigi kõhatama.

Ma ei saanudki laskumispaika linna läheduses ega tundma õppida ligemat kodumaad. Nüüd asun, kuni järgmise otsuseni, kaugemal, kohal, mis küll kodumaal, kuid kus kunagi oli midagi välismaast, selle kombeist ja tugevad mälestused praegugi järel. Siin ütles mu rahakott oma jaa-sõna, siin võin ma kõike põhjalikult läbi tunda. Aga kui kured ära hakkavad lendama, siis ei tea ma, mis must saab.

Aga minu pea on täis võõraid maju ja korterid, ta on kuj linn-labürint Brjussovi „Maas“, kus tuba toa kõrval, aga üks võõram teistest ning nii pea ma vist oma aju sest korteristikut puhtaks ei saa.

Pessimist.

HÄDA.

O. HENRY. Tõlkinud — H.

Sissemurdja töötas enese ruttu läbi akna, siis aga võttis ta aega. Sissemurdjad, kes enesest midagi peavad, võtavad enesele ikka enne aega, kui nad millegi muu juure asuvad.

See maja oli üks üksik ehitus. Allalastud eesriietega uulitsa akendest ja juba kaua lõkamata efeust tundis sissemurdja, et majaproua kusagil supelasutuses istus ja mõnele sümpaatlikule merimehe mütsiga noormehele jutustas, et siamaale veel keegi tema tundeliku üksikut südant mõistnud ei ole. Valgusest teisel korral, ja et ka juba kaunis hilja oli, otsustas sissemurdja, et majaherra juba kodus oli ja et ta varsti tule ära keerab ja magama heidab. Pealegi oli juba sügis, kus iga korralik mees ikka äratundmisele tuleb, et sõbrused preilikestega ilma edevuste hulka kuuluvad, kus oma abikaasa tagasitulekut kõige viisakuse ja korralikkusega igatsetakse.

Sissemurdja süütas omale ühe sigareti. Tikk valgustas silmapilguks sissemurdja välimust. Ta kuulus oma tsunfti sarnasesse klassi, mis veel üldiselt tuttav ei ole. Kahe teisega on politsei meid juba ammugi tutvustanud. Klassifikatsioon on õige lihtne: kindlamaks märgiks äratundmise juures on krae. Kui tabatakse sissemurdja, kellel kraed ei ole, siis võetakse teda politseijaoskonnas kui koguni allalangenut, kes valmis on kõiksugu alatustele ja keda kahtlustatakse kõigis viimase aja tabamata jäänud vargustes. Teine tuntum tüüp on kraega sissemurdja. Ta on pea erandita päeval gentleman, kes hommikülkonnas einet võtab, vast mõne tapeedivabriku esitaja on ja alles õõ tulekul oma teise mina nõudmiste järele talitab. Kui teda tabatakse, palub ta kõigepealt enesele küüneviili ja ajalehe. Tal on igas riigis oma laulatatud naine ja igal territooriumil üks pruut; ajalehed toovad pilte tema mitmekülgetest vahekordest naistega, kellest aga igaiüks temaga väga õnnelik on olnud, peale seda kui nad viiest arstist maha jäetud.

Sissemurdja kandis sinist sviitrit. Politsei oleks ise raskesse seisukorda sattunud, kui ta teda oleks klassifitseerima pidanud, sest niisugust seisusetundeta, ausa välimusega sissemurdjatüüpi, kes ei inimkonna kõntsa, veel enam päris väljakeenute hulka ei kuulu, tuleb kaunis harva ette. Tal ei olnudki maski, ei helkaternat, ei kummitaidu, selle vastu aga suurekalibriline revolver taskus ja närimiskummi suus.

Mööblid võorastetoas olid tolmukatega, hõbe kusa-gil kindlas laekas. Sissemurdja nägi, et tal suurt saaki loota ei olnud. Mõnesuguseid lootusi pani ta veel nõrgaltvalgustatud ruumi peale, kus ta majaherrat, kes enesele oma üksilduses mõnda troosti oli otsinud, raskelt magamas leida arvas. Vast sai seal mõne tasuva võtte teha: lahtist raha, uuri ehk kravatinõela leides — iseäranis väärtuslikku muidugi mitte, aga midagi kindlasti. Ta oli akna lahti leidnud ja tahtis igatahes juhust kasutada.

Sissemurdja avas tasakesi ukse valgustatud tuppa, tuli põles õige madalalt. Üks mees lamas voodis ja magas. Öölaua lamasid läbisegi: kortsutatud arved, võti, uur, mõned katkised sigarid, üks hõbedane juuksepannal ja üks avamata pudel seltersi. Sissemurdja ligines mõne sammuga voodile. Mees voodis oigas äkitselt ja avas silmad. Tema parem käsi libises peapadja alla, aga jäi sinna seisma.

„Jääge päris rahulikult lamama,“ ütles sissemurdja päris ärilikus toonis. Sarnasetüübilised sissemurdjad ei saa kergesti ärritatud. Rahulik kodanik voodis nägi revolverit sissemurdja käes ja hoidis ennast päris vagusi.

„Hoidke mõlemad käed üleval,“ käskis sissemurdja. Rahulik kodanik oli lühikesekslõigatud, pruun, juba vähe halliksminev habe, nagu teda harilikult hambarstid kannavad. Tema nägu nägi piinatud ja kurnatud välja. Ta istus voodisse ja tõstis oma parema käe kõrgele.

„Ka teine,“ käskis sissetungija edasi, „võib olla, olete pahemakäelane. Kas ei oska teie kaheni lugeda, edasi, ka teine käsi kõrgele!“

„Ei saa,“ ütles kodanik rahuliku kehapööranguga.

„Mis teil siis on?“

„Luuvalu õlas.“

„Äge põletik?“

„Põletik on juba möödas.“

Sissemurdja hoidis kuni siiaajani revolverit voodis-olija poole, viskas ühe kerge pilgu kraami peale öölaual, siis teise, poolhõbeliku, kannataja peale voodis, aga äkki moonutas ta oma näo.

„Ärge tehke ometi grimasse,“ sähvas kodanik hapuka pilkega, „kas olete siia tulnud, et varastada, miks ei tee teie seda mitte, lamab ju siin varastamiseks külalt.“

New-York'i kõige ilusam neiu.

Üks New-York'i varietee laseb igal aastal kujutavate kunstnikkude komisjoni kõige ilusama neiu oma lava jaoks otsida. Igal aastal valitakse uus iludustüüp. Tänavu valiti kõige ilusamaks neiu, kelle pilt siin.

„Vabandage,“ vastas sissetungija irvitades, „just praegu algas mul ka valu. Minu luuvalu on aga juba krooniline. Teie võite õnne tänada, et ta minul ka pahemas käevarres on, teine, kes seda ei tunne, oleks lahti paugutanud, kui teie pahema käe padja all hoidsite.“

„Kui kaua on ta teil juba?“ küsis kodanik.

„Neli aastat, ja veel mõnigi aasta tuleb mul temaga läbi ajada. Kui ta kord juba on, siis on ta ka terveks eluks, võin ma teile ütelda.“

„Kas olete juba ussirasva tarvitanud?“ küsis kodanik osavõtlikult.

„Liitrite viisi,“ vastas sisse-murdja, „kui ma kõik rästikud kokku seoksin, kes oma rasva minule on pidanud andma, ma võiksin sellega Marsile ronida.“

„Kas olete kord Chiselumpiile sisse võtnud?“ tähendas kodanik.

„Kõik praht, olen neid viis kuud neelanud. Ei ole midagi väärt. Aga Finkelheimi gileadpalsamist ja Pott'i painexpellerist läks vähe paremaks.“

„Kas tulevad teil valud hommikuti või öösel?“ küsis kodanik.

„Alati öösel, kui ma neid kõige vähem tarvitada võin — aga võtke ometi parem käsi alla. — Ütelge korra, mis arvate teie Blicherstaffi vereuendajast?“

„Ma ei ole teda veel katsunud. Ütelge mulle, tulevad teil valud hookaupa või on see üks pikaldane venimine?“ Sisse-murdja istus voodi äärel, pani jalad üksteise peale ja laskis revolvri neil puhata. Siis ütles ta: „Täiesti ootamata, kui sugugi selle peale ei mõelda, siis tuleb. Aga ma tahan teilt midagi küsida: Usute teie, et need neetud arstid üldse mõnd abinõu selle vastu teavad?“

„Ma olen küll juba tuhanded dollarid välja visanud, aga aidanud ei ole nad mind mitte. Kas teil paistetak üles ka?“

„Jah, kui halb ilm on... sa saadana konnasilm...“

„Minul just niisama. Kui niiskuseloik teel New-Yorki ainult laudlina suurune, ja mina just paremas selts-konnaš olen, haarab mind valu pahemas käevarres — nii kange kui hambavalu.“

„See on täieline põrgu,“ lisas sisse-murdja juure.

„Siin tarvitasite õige sõna,“ andis kodanik järele. Sisse-murdja nägi nüüd revolvrit oma põlvedel lamamas ja lükkas selle hooletu liigutusega tasku.

„Võtke ometi korra opodeldoci,“ ütles ta kaheldes.

„Minge mul sellega,“ ütles kodanik ärritatult, „sama hästi võite ennast halvaks läinud söögimaja võiga sisse määrada.“

„Teil on õigus,“ ruttas sisse-murdja ütleva, „võib mõnele toatüdrukule vast hea olla, kui kass teda näpust küünistab. Tahan teile nüüd midagi ütelda: On ainult üks, mis aitab — arvake korra, mis? — See vana hea kõikearstija, kes kõik valud minema ajab — katsuge ainult, et teie ruttu jälle oma pükstesse saate, ja meie läheme üht tõstma. Vabandage mind, kui ma enesele vabaduse võtan teid kaasa paluda, aga — kurat ja põrgu — seal on ta juba jälle.“

„Juba kauem kui nädal ei saa ma ennast ilma võõra abita riidesse panna, ma kardan, minu Toomas magab juba.“

„Ronige ainult välja, ma aitan teid teie riidesse,“ kinnitas sisse-murdja.

Kokkuleppe laine hoovas nüüd kodaniku peale tagasi ja ta tegi mõned tagasitõrjuvad liigutused: „See on küll vähe harjumata, oleks liig palju nõutud.“

„Siin on teie särk, ronige sisse. Olen kord ühest kuulnud, keda Anberry hõorumised kahe nädala jooksul niikaugele viinud, et ta ise oma kaelasidet võis korraldada.“

Kui nad juba ukse ees olid, peatus kodanik äkki ja tahtis jälle tagasi minna.

„Olen oma raha üles unustanud,“ ütles ta selgitavalt, „panin eile õhtul ta öölauale.“

Sisse-murdja haaras tema paremast varrukast kinni ja tõmbas ta kaasa:

„Tulge juba, las ta lamab, mul on küllalt meie kahe jaoks kaasas. Täna hommikul lugesin ma, et pähkla-õli surnumirdi — — — — —“

MÕNDA SUGUST.

Kas seisame uue jääaja eel?

Terve rida Rootsi õpetlasi, nende seas ka tuntud professor Rutger Sernander, on uurinud Rootsi taimekasvu muutumist ühenduses kliima muutumisega peale jääaega. Uurimustel võeti arvesse peaaesjalikult turbakihtisid. Selgus, et aastatuhandete jooksul, mis tulid pärast jääaega, valitses põhja-Euroopas palju soojem kliima kui praegu, mille tõttu selleaegsed turbakihid on kuivad ja puhtad. Arvatavasti kestis see soe kliima

kogu kivi- ja pronksaja. Hiljem halvenes kliima, tuli rohkem sademeid, mille tõttu turbakihid on segatud jõgede poolt kantud liivaga ja veetaimede jäätistega. Selle läbi muutus turbakihtide üldine iseloom.

Baltimere vesi, mis varem oli soolasem, muutus suuremal määral merde voolava mageda vee tõttu magedamaks, muutus ka looma- ja taimeriik. Jääliugustikud võtsid oma alla ka madalamad kohad.

Ligikaudu 500 a. enne Kristuse sündimist omandas

kliima halvenemine katastroofilise ilme. Tulid pikad talved raskete külmadega ja rohketes sademetega. Prof. Sernanderi arvates näitas möödunud talv, mis oli erakordiselt pikk ja sademeterohke, et on tulemas uus jääaeg.

Tähelepanu väärt on, et Sernanderi uurimuste tulemused leidsid kinnitust ka teiste õpetlaste töödes. Kesk-Euroopas, eriti Alpi mägestikus tehtud tähelepanekud tõendavad kliima halvenemist. Schweitsi õpetlane Helmut Hams ja norralane Rolf Nordhagen uurisid turba-kihtisid ja leidsid, et taimeriiik on Kesk-Euroopas teinud pärast jääaega samasuguse evolutsiooni, kui Skandinaavia-ski. Rohkete arheoloogiliste leiduste tõttu võis Kesk-Euroopas kliimalisi perioode veel täpsemalt ära määrata, kui põhjamaal.

Õpetlaste keskel valitseb üldtoodu tõttu kindel arvamine, et Euroopa uue jääaja eel seisab. Maakera satub erilisse kosmilise tolmu täidetud keskkonda, nagu see oli jääajalgi. Tähendatud kosmiline tolm takistab päikesekiirte maakera ni jõudmist, mis põhjuseks on kliima külmenemisele. —ste.

Bakteeriatega eluiga.

Katsed bakteeritega Inglise laboratooriumides, mis on kestnud kümneid aastaid, on kindlaks teinud, et paljud bakteerid oma eluvõime 14—20 aastani alles hoiavad.

Nimelt kutsusid tüüfuse batsillused, mis kinnistes klaaskorkides alles hoiti, veel 18½ aasta pärast tüüfuse palaviku esile, kuna aga difteeria ja koolera batsillused oma eluvõime kaotasid. Siberi katku batsillused olid elus veel 19-aastase seismise järele; üks niisugune batsilluste kogu, mis paberist kapslikeses 31 aastat oli seisnud, surmas roti mõne tunni jooksul.

Katsetel tehti kindlaks huvitav asjaolu, nimelt et õhk, mis tuul mere poolt kannab, pisielukatest puhastab. Samuti vahaneb batsillustest ka kuivalt maalt tuulega toodav õhk, kui see vähemalt 100 kilomeetrit mere kohal on lennanud.

Vastupidiselt on aga tähele pandud, et tormisel merel vahutavad lained bakteriaid õhku saadavad, kuigi väikesel määral.

Sellega arvatakse lahendatud olevat küsimus, miks mereäärsetes maakohades tihti haigustest, mis sisemaal mõeldavad, puutumata jäävad. —ste.

Baabeli keeltesegadus?

Peale seda kui rahvuste üksteisest arusaamise hõlbustuseks Esperanto kõrval üldiskeeled Volapük, Ido, Pasilingua ja Liptay loodi, on nüüd veel üks uus välja mõeldud. Selle nimi on „Parlamento“ ja on prof. M. G. Perrier'i poolt (St. Jenier'ist, Berni kantonis) välja mõeldud. —op.

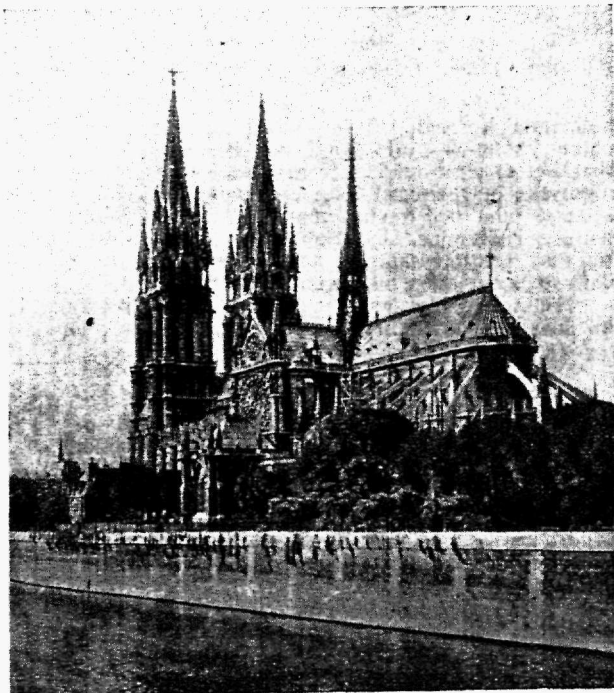
KAS TULEVAD „NOTRE-DAME'I TORNID LÕPULE EHITADA?

Vaevast leidub väljamaalastki, kes ei tunneks Pariisi „Notre-Dame'i“ peakirikut tema kahe suure neljanurgelise tõmbi torniga otse linna südames.

Nüüd toovad Prantsuse ajakirjad huvitava uudise: keegi insener Paul Heuzé on kõnele võtnud küsimuse, kas ei tuleks selle kuulsa peakiriku mõlemad tornid, mis 13. aastasajal pooleli jäänud, lõpule ehitada.

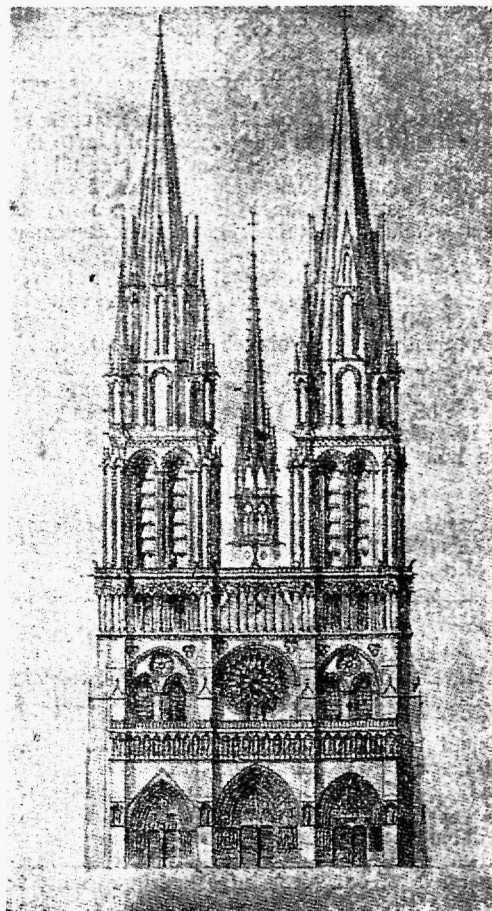
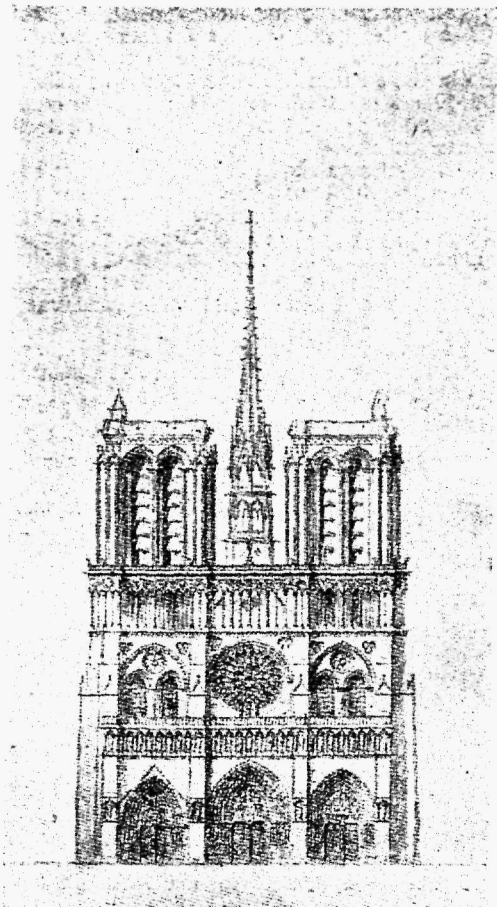
Plaanid selleks on juba 1855. aastal Viollet-le-Duc'i poolt valmistatud, kes tol ajal kirikut restaureeris ja kirikus leitud jälgede järele otsustas, et tornid valmis ehi-

tamata jäänud. Tema plaanid on läbiiviidavaks tunnustatud. Ameeriklased on isegi oma abi pakkunud ja lubanud ehitamiseks tarvismineva raha. Et mööduandvate ringkondade arvamist teada saada, korraldas Paul Heuzé ankeedi, milles küsib, miks on „Notre-Dame'i“ tornid lõpetamata ja kas ei tuleks nad lõpule ehitada. Esimese küsimuse peale lähevad vastused lahku. Enamjagu peab poolelijätmise põhjuseks raha-, üksmeele või koguni usupuudust, aga leidub ka neid, kes tõendavad, et see 13. aastasaja meisterteos on tahtlikult lõpetatud

Peakirik praegu, vaadatud quai de la Tournelle'ilt ja sama kirik, täiendatud Viollet-le-Duc'i plaanide järele.

Notre-Dame de Paris oma 68-meetrliste tornidega, kuidas ta püsib juba 600 aastat, ja kirik, missugune ta oleks plaani järele, mille joonistas Viollet-le-Duc aastal 1855, kus tornid tõusevad 125 meetri kõrgusele.

kolmanda korraga. Teise küsimuse peale on kõikidel ühine vastus — ei! Kuid põhjused, mis selleks ette tuuakse, ei ole Paul Heuzé arvates kuigi kaaluvad. Kui näituseks öeldakse, et „Notre-Dame'i“ kirik on sarnaselt seisnud juba 600 aastat, temasse puutumine olevat pühaduse rikkumine siis leiab Paul Heuzé selle vastuse tingitud sentimentaalsest tundest, mitte midagi muuta ehituse juures, mis nii rikas ajaloost.

Teistele, kelle arvates kirik just praegusel kujul kõige ilusam ja täielikum on, vastab ta, et kirik lõpetatud

tornidega palju suursugusema ja valdavama mulje jätab. Kunstnikkudele ja arvustajatele, kes ütlevad: Milaano Veentus oleks ilusam kätega, aga kes julgeb mõteldagi talle vastuseks öelda, hüüab Paul Heuzé: „Milline võrdlus ühe kunstniku ja tuhandete tööliste töö vahel!“ On ka neid, kes, olles põhimõttelikult ehituse vastu, siiski arvavad, et ehitada võib, kuna teised leiavad et kiriku mõte ja stiil ehitamisega täiesti kaduma lähevad. Toome pildid peakirikust sel ja teisel kujul, et ka lugejale võimalust anda otsustada.

N A L I.

Võõrad sõnad. „Pardon, kust saab siin piletit?“

„Siin ei ole piletid üldse, vaid pääsetähed.“

„Pardon, kust saab pääsetähte?“

„Siit vastast, piletikassast.“

*

„Herra Lehmann palus eile minu kätt ja ma olin nõus; soovi mulle õnne.“

„Soovi parem mulle õnne: herra Lehmann palus üle eile minu kätt ja ma ei olnud mitte nõus.“

*

Suvine filosoofia. „Kõige ilusam asi suvel on ikka päikene.“

„Jah, nimelt! Ta annab soojust ja valgust!“

„Ja peaasi — ilma hinnata.“

„Noh, näe, kas sa siis oma vana sõpra Ristjalga enam ei tunne?“

„Ristjalga? Vabandage, ma ei tunne teid tõesti mitte ega ole vist teie nime kuulnudki!“

„Imelik! Aga mis sellest! Minu käsi käib nüüd hiilgavalt! Mul on Kosel oma villa, mul on oma auto ja oma laev!“

„Ristjalg! Miks ma sind ei tunne! Tule mu rinala, armas sõber!“

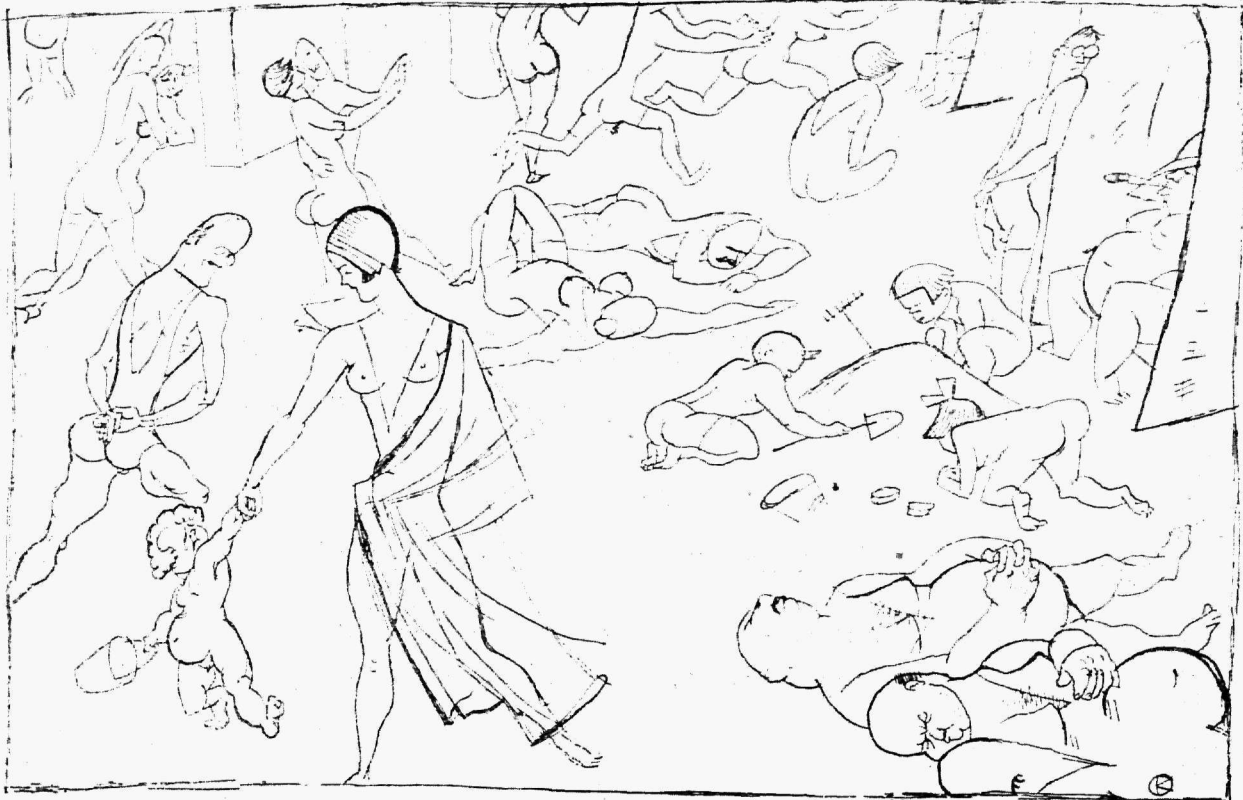
*

„Miks loobus Hans oma kihlusest Minniga?“

„Minni mineviku pärast.“

„Mis sel minevikul viga oli?“

„See minevik oli liig pikk.“

„Tüki aja eest aeti üks daam perekondlisest supeluskohast välja, sest et ta oma trikood õieti ei kannud.“
 „Kuidas ta seda siis kandis?“
 „Käe peal.“

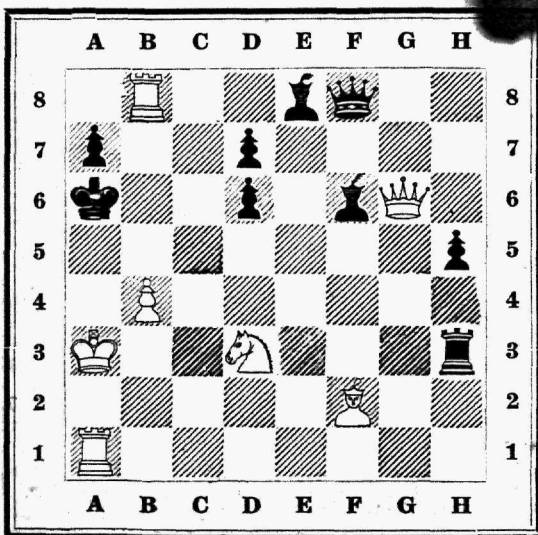
M A L E.

Ülesanne nr. 32.

Kokku seadnud A. Mari.

(Alf. di Ré, 1924.)

Mustad.

Valged.

Valged: K a3, L g6, V a1 ja b8, O f2, R d3, S b4.
 Mustad: K a6, L f8, V h3, O e8 ja f6, S a7, d6, d7 ja 5h
 Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

Kirjavastused.

Edm. A. Teie luuletusist ainult mõned read õnnestunud. Muidu liig abstraktsed, vormi ja riimi poolest shabloonilikud.

V. A—m, Siin. „Kajas“ mõned read õnnestunud, üldiselt aga mitte avaldatav.

J. A. P—s. Sama vastus teie luuletuste kohta.

Järgmises „Ao“ nris hakkab ilmuma Ameerika kirjaniku J. S. Fletcheri romaan

Miljondollariline teemant.

Seda romaani loeb igaüks, kes temast paar lehekülge lugenud. Seda romaani loeb igaüks, kes väga põnevat romaani armastab ja ka kõik teised.

Vastutav toimetaja Ed. Hubel.

Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

**Kreenholmi
puuvilla-vabriku
o./ü.**

Asutatud 1857. Narva – Eesti.

**Juhatus ja müük suurel arvul
Tallinnas, Pikk tänav 68.**

Soovitab oma saadusi tuntud headuses:

**puuvillalõngu ja võrguniite,
pleekimata puuvillariiet,
pleegitud puuvillariiet –
madapolami j. t.,
värvitud puuvillariiet –
musliini.**

Tallinnas Eesti Kirjastus Ühisuse trükikoda. Pikk tänav 2.

Tõekool ja õppekool. Kasvatus-teadus-
line teos. C. H. Niggol. Hind 50 mk.

Maria Montessori meetodi äraaldused.
Kasvatuslik süsteem. C. H. Niggol. Hind
60 mk.

**Meie jõumajanduse sihtjooned tule-
vikus.** Prof. A. Kink. Hind 40 mk.

Tartu-Pihkva ja Narva veetee. Prof.
A. Kink. Hind 40 mk.

Lõhkeained. I osa. D. Buxhoevden. Hind
100 mk.

Parlament. Riigiteadus. H. V. Gerlach.
Tõlk. P. Grünfeldt. Hind 35 mk.

**Mida võiks igäüks suguhaigustest
teada.** Dr. A. Rütman. Hind 75 mk.

Kuidas kunstlikult nooreks saada.
Loodusloolised uurimused. Prof. Steinach.
Hind 30 mk.

Täielik malemängu õpetus. A. Bur-
meister. Hind 135 mk.

Nahksuka jutud. I indiaanilugu. F. Co-
oper. Tõlkinud J. Sander. Hind 135 m.

Prints ja kerjus. Romaan. Mark Twain.
Tõlkinud A. Oras. Hind 130 mk.

Väikesed rõõmud ja mured. Muinas-
jutud. G. Galina. Tõlkinud E. Jõgi.
Hind 120 mk.

Frithjof. Norra rahvaeos. Ümber jutus-
tanud P. Grünfeldt. Hind 75 mk.

Minu kodust. Lasteraamat. J. Lattik.
Hind 130 mk.

Lapsepõlve Kungla. Lood ja lallitused
lastele. K. E. Sõõt. R. Kiviti illustused.
Hind 130 mk.

Kolm muinasjuttu lastele. Z. Topelius.
Soome keelest M. Nurmik. Hind 50 m.

Jānes Vemmalsaare juhtumised. Anni
Svan. Soome keelest tõlkinud L. Luiga.
Hind 80 mk.

Jaunart Jauram. Lasteraamat. K. A.
Hindrey. Hind 70 mk.

Jaunart Jaurami jõngermannid. Laste-
raamat. K. A. Hindrey. Hind 65 mk.

Jõngermannide jandid. Lasteraamat.
K. A. Hindrey. Hind 60 mk.

Vallatused ja riikad. Kuus lõbusat
lugu. Piltides kujutanud Vilhelm Busch.
Eestistanud Endor Tendor. Hind 160 m.

Kahupea Kaarel. Pildiraamat 3-6-a.
lastele. Dr. H. Hoffmann. Eestistanud
Endor Tendor. Hind 140 mk.

Omal jõul edasi. Karakteri kasvatusline
lugemine. Gzyk, Paul. v. Tõlkinud G.
E. Luiga. Teine trükk. Hind 150 mk.

Taeva-Kääbus. Muinasjutt-broshüür. J. Oro.
Ilustanud Gori. Hind 30 mk.

Saadaval pealadus

T. E. K.-Ü. „Päevalehe“ raamatu- ja kirjutusmaterjaalikaupluses

Jaani t. nr. 6. Krediit-Panga majas,
ja kõigis „Päevalehe“ abitalitustes

ning paremates raamatukauplustes.

Piltidega ilustatud nädalakiri

„AGU“

on kaunim, huvitavam ja väärtuslikum ajakiri Eestis

Ajakiri „AGU“ on rahvatükkooliks, mis Igaühele kättesaadav ja teadust, kirjandust ning kunsti rahva sekka kannab.

„AGU“, kui kultuuri levitaja, ei peaks üheski kodus ega raamatukogus puuduma!

„AGU“ toob igas numbris rahvalikus keeles kirjatükke kultuuri ja teaduse aladelt.

„AGU“ toob igas numbris lühemaid, hästivalitud huvitavaid jutte ja novelle.

Igas numbris hulk lühemaid huvitavaid teateid uutest leidustest ja sündmustest kõigil kultuuri aladel.

Igas numbris Euroopa nalja- ja pilkelehtedest paremad **naljapildid ja karika-
tuurid.**

Alati väärtuslik ja põnev romaan.

„AOS“ nr. 16 algas Norra kirjaniku Sven Elvestadi haruldaselt põnev sotsiaalne

kriminaalromaan „MONTROSE.“ Uutele tellijatele saadetakse need nrid järele, kus see romaan juba ilmunud. „AOS“ nr. 16 algas ka „Prohvet Maitsvet“.

„AGU“ toob igas numbris hulk pilte kirjatükkide seletamiseks ja päevasündmuste kohta kodu- ning väljamaal.

Igal numbril hinnata kaasas värvitrukkiplilt kodu- või väljamaa kunstnikkude tähtsamatest maalidest. „AGU“ on esimene Eesti ajakiri, mis värvitrukkiplite kaasa annab.

Rohkete piltide ja hea paberi tõttu läks „AGU“ juba läinud aastal nõnda palju maksma, et senine üksiku numbri ja tellimise hind kaugeltki kõiki kulusid ei katnud.

Tänavu aasta algul tõsteti suurel määral postimaksu. **Peale selle hakkas „AGU“ tänavu aastal värvitrukkiplite kaasa andma, et kunsti rahva seas levitada.** Sarnaste piltide hind eraldi müügil on mitukümmend või koguni mitusada marka.

Seda kõike arvesse võttes on väljaandja osühisus sunnitud ajakirja „AO“ tellimise ja üksiku nr. hinda 1. maist s. a. tõstma.

„AO“ tellimise hind 1. maist on:

1 kuu peale	150 marka.
2 „ „	300 „
3 „ „	450 „
6 „ „	800 „
12 „ „	1500 „

Kuulutuste hind:

1 lehekülj	3500 marka.
1/2 „	1750 „
1/4 „	875 „
1/16 „	220 „

Üksiku numbri hind 40 marka.

Tellimisi võtab vastu „Päevalehe“ kontor, Tallinn, Pikk tän. 2. Peale selle võib „AGU“ tellida raamatukaupluste ja kõigi vabariigi postkontorite kaudu.

Kirjade aadress: Tallinn, „AGU“.

Tallinna Eesti Kirjastus-ühisus.